

ЗВИВИСТИМИ ПОТІЧКАМИ ІСТОРІЇ

Цікава історія Воловеччини з вуст старожилів

Одна з легенд твердить, що Воловець веде свій родовід від річки Волівчик. Начебто з неї скотарі поїли худобу з великих дерев'яних корит, які називалися валовами. Від них і пішла назва потічка- Валівчик, а потім і поселення Валівець, яке щільно вместилося між обох берегах, на той час, повноводної і стрімкої річки

Савчин О.М.

18.08.2017

ЗВИВИСТИМИ ПОТІЧКАМИ ІСТОРІЇ ВОЛОВЕЧЧИНИ

Погляд старожилів

Воловеччина відома далеко за межами Карпат. Цей гірський край розташований у північній частині гірського Закарпаття, межує із Сколівським районом Львівщини, Велико-бerezнянщиною, Свалявщиною і Міжгірщиною, займає площу 544 кв. км. Населення понад 27 тисяч чоловік, середня густота населення 20 чоловік, або 28 чоловік на один кв. км. в місцях придатних для поселення. У районі нараховується 25 населених пунктів, підпорядкованих 14 сільським Радам.

Через територію району пролягає автомобільна дорога Київ-Чоп і дороги місцевого значення Нижні Ворота – Міжгір'я, Жденієво – Великий Березний., електрофікована залізнична дорога Львів – Чоп, газопроводи "Уренгой-Помари-Ужгород" і "Уренгой – Західний кордон", нафтопровід "Дружба", високовольтні електролінії системи "Мир" і "Братство".

Через Веречанський перевал у 896 році прийшли угорські племена Алмоша в Панонію, через цей же перевал 1849 року поверталися російські війська Миколи Першого після придушення угорської революції. Через гору Пікуй до 1939 року проходив кордон між Чехами і Поляками, а пізніше між Мадярами і Поляками. Тут же оперізують гори фортифікації Лінії Арпада. Воловеччина відома також "Гукливським

літописом”, “Скотарським євангелієм”, історичними пам’ятниками – Канорською і Гукливською церквами.

Хронологія історичного поступу

Біля Воловця знайдені захоронення другого тисячоліття до н.е. , що складалися з бронзових, золотих браслетів, сокир, бойових кирок- молотів, і кам’яних мотик.

1433 рік – перша писемна історична згадка про поселення Валівець, як прадавнє слав’янське поселення, яке було власністю феодалів Піренї і Білкеїв.

1625 рік – начальник гарнізону Мукачівського замку Янош Балиндя подарував поселення Олексі Шимону.

1645 рік. – трансильванський князь Д’єрдь Ракоці приєднав Воловець до своїх володінь.

1657 рік. -польські війська на чолі з воєводою Любомирським в помсту за участь Ракоці у визвольній війні на стороні Б.Хмельницького розорили і спалили село.

1703-1711р.р.- мешканці Воловеччини приймали участь у визвольній війні угорського народу.

1728 рік – Воловець конфісковано і передано графу Карлу Шенборну.Поселення включено в Мукачівсько-Чинадіївську домінію.

1761 рік -33 мешканці села Воловця були кинуті в тюрму за непокору К. Шенборну.

1831рік – Повстання селян проти неволі і бідністю

1872 рік – побудована залізнична дорога і станція Воловець.

1882 рік – почав діяти державний навчальний заклад.

1900 рік – в селі було 198 будинків, у яких проживало близько 1000 чоловік, 346- вміли читати і писати.

1901 рік – побудована лісопильня. У 1906 році угорцями змонтовано пилораму з паровим двигуном.

1909р – двоє вчителів навчали 107 учнів.

1914 рік – Російськи війська оволоділи селом, 200 волочан приєдналисб до війська.

1919 рік – проголошено Радянську владу, а в кінці квітня цього року чехословацькі війська ввійшли у Воловець

1929-1933 роки – мітинги і демонстрації проти соціального гноблення.

1932 -33 роки – судові процеси проти непокірних 36 селян, що пасли худобу у лісі біля Латориці, демонстрації голодних і холодних селян.

1938 рік - у Воловці проживало 2350 чоловік, у школі навчало семеро вчителів 132 дітей.

1939 рік – Угорська окупація. Страчено 3-х чоловік, 11 кинуто в тюрму, 93 відправлено на примусові роботи.

9 жовтня 1994 року у Воловець війшли війська 351 стрілецької дивізії.

Листопад 1944 року – створено Народний комітет, який передав землі селянам і націоналізував лісопильний завод.

1945 рік почала функціонувати середня школа.

1946 рік – почав діяти медпункт.

1947 рік – відкрито лікарню на 30 ліжок.

1948 рік – створено колгосп “Радянська Верховина”.

1950 рік – відкрито клуб і бібліотеку з книжковим фондом 18000 екземплярів.

1957 рік – Воловець став селищем міського типу.

1958 рік – почав працювати соко-винний завод.

1963 рік – створено лісокомбінат.

1973 рік- почала функціонувати ” нижня площадка” філіалу Львівського заводу Елетрон.

1978 рік – почала функціонувати “верхня площадка”філіалу Львівського заводу “Електрон”.

1979 -1991 роки – побудовано будівлі райкому партії, селищної ради, відділення зв’язу, середньої школи, спортзали, районний будинок культури, лікарню, турбази, дитячі садочки. За цей проміжок часу зведено 28 державних будинків. У всіх оселях появилася електрика, газ, централізоване водопостачання і водовідведення.

У 1991 році році після Всеукраїнського референдуму Воловець перейшов на подальшу стадію розвитку у складі незалежної України.

Примітка. Воловеччина з райцентром у Воловці стала районом у 1946 році.

1962 року, у зв’язку з укрупненням адміністративних одиниць у СРСР, Воловеччину було віднесено до Свалявського району.

Указом Верховної Ради УРСР від **4 січня 1965** року, коли всі 13 районів Закарпаття було відновлено, а Воловеччині було повернуто статус району.

МИНУЛЕ

Не дуже сприятливі для господарювання умови не сприяли ранньому заселенню краю. У четвертому розділі **урбарських відомостей** у **1771** році схарактеризовано, в яких умовах господарювали гірські селяни;

-Пашу на нашу геверну маргу маєме, уже яка є, лиш тільки що не скоро трава росте, а скоро снігом припадає. Воду добру і доста її маєме, та й близько коло хижі нам тече. Дерев на огонь букового в нашем кутку маєме доста, та й не дуже далеко, але ся і десять годів промине, покля ся раз уродить. Для нашого сушигу хміль маєме у кертах...інше ся не родит, лише овес; де нагноїмо помало, але дуже мало ся родит і пшениця яра та ячмінь.

Про клімат старожили сходяться на одному: давно зими були довгі і холодні. Згадують і дощові роки і засушливі літа.

-Сніг випадає на Михайла **/21 листопада/**. На Стрітення **/15 лютого/** кажуть, що в цей день літо стрічається з зимою. Сніг сходить у марту. По Благовіщенню **/7 квітня/** починають ярувати у кертах. Після Юрія **/6 травня/** виганяють худобу на полонину, аж до Іллі **/2 серпня/**. Усі польові роботи мають завершитися до Покрови **/14 жовтня/**. Досить часто, рік через рік, верховинцям надокучали стихійні лиха.

ГУКЛИВСЬКА ЛІТОПИСЬ

Підтвердження цих бід зафіксовані у «Гукливській літописі», який **вівся з 1660 до 1819 року** і носить назву "Новейшая, яже когда случилася". Середньовічна повість писалась протягом 123 років. Більшість тексту літописання — це інформація про погоду, врожаї, місцеві важливі події, наприклад **голод** через люту зиму. До 1783 року писаний одним почерком з пропуском деяких років, мабуть переписаний з якогось оригіналу, адже один літописець не міг його писати стільки часу. З 1783 року аж до 1820 року писав його місцевий парох Михайло Григаший, слідує 10 років літопис вів хтось невідомий, бо Григаший помер 1823 року;

— **1660**. Зима була твердая, сніг упав бив великий так, же дорогу в ліс люде протоптати не могли, як упав на Пуцання Пилипово, то аж на Благовіщення его рушило....Люде в недостатку соломи хижі, стодоли геть подерли марзі.

— **1785**. Того року ярувати почали по св.Георгію і цілоє літо дожд ішов. Сівба аж до

Покров зелена била. Посему мороз ізварив, мало што люди ізняли сівби.

– **1786.** У яри, хотя і сице рано била, не била што сіяти. Люде із голоду пухли із голоду умирали. І того року літо мокрое і студеноє, врожай слабый. Того же року люде їли січку, жаливу, ріпницю, кромпловиня і іная таковая.

– **1793.** Зима, то є на слідуючий рік 1794 така била, же цілої зими не било видіти снігу, лем уверсіх помалу. Літо такое сухое било, же овси у многих містах так ізгоріли, что никто на них серп не брав.

– **1810.** Місяця мая 14/27 за н.ст./ сніг розчав падати, і все падав до 22, на 27 де на пядь у сел, у горах до коліна упав і лежав два дні.

– **1818.** 30 юлія/12 серпня/ мороз упав і був.

Навожу літопись, так, як вона написана:

▪ **“Рокы. Новѣшая, яже когда случишася.**

- ѿхѣ [1660]. Зима была твердая, снѣгъ оупав быв великий, такъ же люде дорогу оу лѣсъ протоптати не могли, и якъ оупав на пущаня Пилипово, то ажъ благовѣщеніє егѡ рушило. Благовѣщеніє было въ ѿ. ндлю пол: Георгіа во понеделокъ по Оминой ндлѣ. Люде в недостатку соломы хыжѣ, стодолѣ геть подерли морзѣ. Плугъ ѿ. ндлѣ оу поле пустило по рождествѣ Хстовѣ, и то не всюду по пѣдѣ Бескѣдѣ. **/176/**
- ѿхѣ [1665]. Вина, овощей и зерна доста было, токмо на пудгору из ѡбоихсторон Бескѣда хлѣбъ дуже був изгинув и зимивлѣ барзо мало было. Вѣвцѣ на хромоту выгиблы. Благовѣщеніє было въ субботу вел. Георгіа ѿ. ндлѣ по паѣ. Лѣто было дуже мокрое.
- ѿхѣ [1699]. Мѣсяця Септев. днѣ ѿ. слонце мѣнилось и тма, якоже темнѣной ноци былѣ, яко и куромна нощъ ѡсѣсти.
- ѿѡв [1702]. Мѣсяця юня днѣ ѿ. прѣшов був Раковѣи Ференцѣ из Полцѣ, когда оутѣкъ був преднѣмецкым царем.
- ѿѡд [1704]. Іарокъ копан коло Города Мукачовского.
- ѿѡи [1705]. Тогда Єрдѣлци 1) зимовалися на Верховинѣ. Пашѣ барзо было мало оу людѣи на Верховинѣ, такъ же стаинѣ, хижѣ были подерли и много из гибло маргы.
- ѿѡе [1715]. На самое оусѣкновеніє Ч. Главы С. Івана Кр. хлѣбъ моров изваривъ и было зѣло тяшко за хлѣбъ на ѡба бѣкы Бескѣда и вѣвся тогды куповали из Конюхова.
- ѿѡи [1719]. Мѣсяця Маѣ днѣ кѣ на прп. ѡца Нѣкиты оупав був снѣгъ великий и оу селѣ був такыи, якъ вел. морозѣ. Прочее лѣто доброе было и оуродливое и ѡсѣнь тепла суха, и на все погодна и снѣгу не было ажъ до рождества Хѣства.

- аѣѡе [1775?]. Мѣця Августа а дня Прев. Цар. приданла Рускому Спѣпу Коледію ЄзовѢцку, такъ реченых Монахов прежде трех роков оуничтоженных, тогда такожде и город придали Изъ Єѣцеленціи Єпѣпу Андрею Бачинскіи, потомдаровав(!) Ему царица Марїа Тересїа року пакъ аѣпв. Придала еще и село едно при Оугу, именемКонцгазъ.
- аѣо [1770]. Того року варта 2) была на БескѢдѢ една ѡ дру. на два добрѢ довержаи 3), такъ же никто не могол преити, хибаль птах перелетѢвъ. Тогожде року Конфедераки пред МоскалѢ оутѢкали через БескѢдѢ и на единой вартѢ весма оубити вартишѢ 2) на БескѢду и посему другого року Полску землю царь прїяв.
- 1) Erdély = Семигород, ЕрѢлци = Куруци Раковція з Семигороду.
- 2) З нїмецького Warte = стража; вартиш, варташ = сторож.
- 3) Steinwurf.
- аѣп [1780]. Мѣця Мая днѣа. снѢгъ оу верхов был и на аа ден такіо мороз був, же и листокъ на лѢсѢ поварив. ВѢвцѢ паки понеже постриженѢ были, предзимою до стодол запирали.
- аѣпв [1782]. ЛѢто было сухое дуже, сѢвба и трава такъ вугорѢла, якѡ оу зимѢ ради недостатку зимѢвлѢ хижѢ и стаинѢ подер-~~/77~~/ли, бо снѢгъ оупав бывпредпущаном Пилиповым на три ндлѢ и еше на самого Геѡргїа, еже бысть в Омину ндлю, снѢгъ был оупавъ, же и землю закрыв.
- аѣпг [1783]. Того року кто постѢяв, добро оуродилося, пшеницѢ ковел моголкупити за шѢстъ маряшѢвъ 1). Того року МѢряльники першіи раз помѢряли Верховину и первїи разъ оу НижнихВерецких двох жидов, тоєсть ѡтца из синомиз губили: ѡтца изтяли и сина повѢсили и єдинаго русина, именем Петра, же розбили жида ЛатѢрского. Тогожде року НижнѢ Веречане достали собѢ правду: их было мыто ѡт Іормарку.
- аѣпз [1787]. Коли мыши хлѢбъ изѢли на ОугорскѢ земли, была легка зима, снѢгу не было, токмо морозы, єднакожь такъ барзо мало было соломы, же и хижѢ подерли были. ВѢвса вѢко было по два семакы 2), и то не можъ было достати. По семо слѢдовав добрыи рокъ.
- аѣпѢ [1784]. Того року было сухое лѢто, пашѢ оу Марамориши мало было. Того року Гукливци церков маловали вишну и нижнюю изганули 3). Маляр бивѢ ФранцѢ Пеерь нѢмецъ; из маловал за тристо шѢдесять золотыхвонашѢ 4). Под часъ пароха Михаила ЃриґашѢи.
- аѣпѤ [1785]. Того року Іаровати почали по С. Геѡргїю и цѢлое лѢто дождѢ ишов. СѢвба аж до покров зелена была. Посему мороз изварив, мало што люде изняли сѢвбы. И того року директоры5) на ОугорскѢ земли постали. ВѢвцѢ, коровы,

конѢ на мотилицю коло Тиси вугибли наипаче идучи (має бути: їдячи) морозовату тенкерицю 6) слѣдующого паки року ѡѡпѣ.

- ѡѡпѣ [1786]. Оу Яри хотя и сиче рано была, не было что сѣяти. Люде из голоду пухли и оу Марамороши из голоду оумираючи, и мясо оу С. мцю иѣли, что болше, аще правда єсть, и из дохленину иѣли. Прото царѣ дав быв оу сесѣ стороны провадити зерна. И того року лѣто было мокрое и студеное, врожаи слабыи. Тогожде року люде иѣли сѣчку, жаливу, рѣпницу, кромповиня 7) и иная таковая.
- 1) Маріяш = рід гроша, прозваний ізза образу вибитої на одній стороні Марії; вартости 20 крейцарів; 3 Маріяші складали 1 гульден 60 крейцаровий.
- 2) Що се за гроші нам не відомо.
- 3) Рознесли, зруйновали.
- 4) Мадяр. *vonás forint*, себто *florenus longus*.
- 5) Мабуть бунтівники Мартинович, Лацкович і їх товариші.
- 6) Мад. *tengeri* = ізза моря, значить: мелей, кукуруза.
- 7) Мад. *krumpili* = бараболі; кромповина те саме, що й попередня ріпниця: верхня, надземна часть бараболі. **/78/**
- ѡѡѡ [1770]. (Ціла отся записка опісля витерта тоуж самою рукою, та із сеї причини некуди не читлива). Того року Конфедераков МоскалѢ ажѣ до Верецкихоуганяли, на БескѣдѢ побиты и катуне 1) и варташѢ на єднои вартѢ ѡт Маскаловварта (?) была тогда же лем птах перелетѢвъ через БескѣдѢ.
- ѡѡпѣ [1783]. Того року оу свою дієцезію прїяв владыка Андреи Бачинскїи Спѣшѣ и дванацятваришѢвъ 2). Того року в сеи краинѢ Оугорскои великіи голодѢ и хоробы тяшкѢ проходили, народа до третей части оумерло на глуханю 3) и голоду по преишлого року сѣчков и бурянами, былиєм наѣзаянили 4). Тогожде року многи зѣло декрета ѡт царя Іосифа втораго высилалися по ѡрсаѣ 5) ѡ всякой и наименшои рѣчи, и мѣряльники второе оуже мѣряли землю. Врожаи посереднии был и лѣто благо было, єднаковоже же люде мало посѣяли были и слѣдующого року со взором на Верховину, єще болшіи глад бывѢ, бо крмѢ буряну и соломы и збрагу 6) люде ѡт жидовкуповали и из того кеселицю варили та сербали; ѡббаче жиды барзо мало палили и Иця 7) паленки была по ѡсем дудокѢ; вина за преишліи трї лѣта мало что родилося. Того року Гукливїи 8) былизпустѢвъ и было пустын до сорокѢ хижѢ. СихѢ оубо преишлых четырех роковвскаое созданїє разныма повелѣнїя ним (*sic!*) ѡбязано быѣ. Ах Римскыи влдка, попы, кровфове, Панове и НемешѢ 9), простѢ и жебраки, Жыды и цигане, войны и ремеселники живыи и мертвыи кѣсцѢ, косницѢ, поля и лѣсы, воды, долины и горы, дороги, хижѢ, печи и дрыва, звѣрїє, птахи и рыбы, воны, конѢ и что далше и ѡы

побиваны, но еще съ дождями и хмарами разположено бысть, что вѣдѣти кождый можетъ из разныхъ разположеній декретовъ царскихъ.

- ѿѡпѣ [1788]. Голодъ великій бысть, хлѣба, вина мало вродила. Царь римскій Іосифъ вторій и Павелъ Московскій на противу царя Турецкаго повстали воевати.
- 1) Мад. *katona* = жовнір.
- 2) Заложенихъ у заставку грошеву Польщі ще королемъ Жигмонтомъ.
- 3) *Tífus*.
- 4) Мад. *gazolni* = занечищувати, смітити.
- 5) Мад. *ország* = край. 6)
- 7) Мад. *itce* = мірка, менше-більше 2½ децілітер.
- 8) Із сего місця видно, якъ імя села правильно звучить.
- 9) Мад. *nemes* = дворянин, шляхтич.
- ѿѡпѣ [1789]. Того року Велѣграде ѡт Турка ѡтняли і инчі многі вары-**/79/**шѣ 1). Турки до Мукачова близъ тысяща приведено было, которіи поиманъ Царь Іосифъ вторій при турецкѣхъ границахъ поскравленъ бувъ, Москаль ищи болше витѣство 2) изъ Турка оубовивъ. Рокъ і оубожаі посередній, лѣто сухое, такъ же слѣдующей зимы хижѣ дерли і марзѣ 3) давали, єднаковоже много марги изголоду издохло. Тогожъ року кѣсцѣ ходили пѣдъ Белѣградъ и до Панчова косіти и сѣно робити на воину. Ѡвесъ изъ Полще ден и ноче черезъ Верецкѣ на воину провѣчѣнь (*sic!*)
- 1) Мад. *város* = город, місто.
- 2) Мад. *vitéz-ség* = бодрість.
- 3) Мад. *marba* = скот, бодлина.
- ѿѡпѣ [1790]. Того року почали яровати по Благовѣщѣнѣ другого тижня. Марги издохло много ѡтголоду. Лѣсъ ставъ розвиватися оу два тижнѣ по Геѡргіи. Іосифъ царь Римскій оумеръ ѣ дня фебруаріа. Оугорска земля всѣ его декрета, много полезнѣ прощавѣ, попалила, нумеры изъ хижъ постѣсовала, книги мѣрялскѣ попалила.
- ѿѡпѣ [1792]. Мѣсяця Іюнія въ денъ то ѣ на Стаго Великомуч. Ѳеодора Стратилата оу полонинѣхъ снѣгъ бувъ оупавъ ажъ понадъ край.
- ѿѡпѣ [1793]. Зима то єсѣ на слѣдущій рокъ ѿѡпѣдъ така была, же цѣлои зимы не было вѣдѣти снѣгу, лемъ оу версѣхъ помалы, а ни дождю и тогожде року ѿѡпѣдъ-го лѣто такъ сухое было, же ѡвсы оу многихъ мѣстахъ такъ изгорѣли, что нитко на нихъ серпъ не бравъ и де на мѣловѣхъ земли не можъ было жати, лемъ мыкали ѡвесъ и Рѣмомъ (?) кѣсцѣмъ оу добрѣхъ кѣсницяхъ не маи было можно накосити на єденвѣзъ сѣна. За симъ рокомъ слѣдовавъ рокъ ѿѡпѣе.
- ѿѡпѣ [1795]. Зима была дуже студена і западниста, ледъ на єденъ сягъ затовшки бувъ; сѣна єденвозокъ оу Верховѣнѣхъ за шѣсть золотыхъ оугорскихъ не можъ было

купити. Прото хыжѢ и стайнѢ, а оу послѣдокъ ѣ маргу подерли слѣдующаго пакѣ лѣта и яри; прото же лѣтѣшнаго року сѣвба погорѣла, оу ДебрецинѢ и поза Тису по дванацять золотых нѣмецких єден кобель жита платили и понеже оу Полщи хлѣбъ бывся оуродив, бо преишлаго року тамъ дождѣ ишов, зато из Полщѣ оугорска земля зерно возила себѣ ради выживленѣя и єден кобель жита платила по пять золотыхримских, албо ѣ по шесть оу Галиціи. Тогожде року аще априля кѣу (sic! себто: 28) днѣя оупав бывснѣгъ и оу селѢ маиже посе-
/80/редголѣнky и за два днѣя оу селѢхъ лежав, (а) оу версѣхтаки бывза два тижнѢ; и мороз поварив росады, дынѢ, шгурки, лен, горох, лѣс, и прочая, єднаковожъ ярь скоро почала была ся и лѣто помѣрноє было, шсень добра, а зима тепла слѣдовала слѣдующаго року.

- ащс [1796]. Рокъ погѣдливый бывъ ѣ хлѣба было доста. Того року Францухы глубоко оувойшли до нѣмецкой землѢ то єсть: великий дарабъ 1) штдобрали Австрѣи ѣ оу катуны ималѣ; панове, попы, немешы швесъ, жѣто, грошѢ на воинску помощь даровалѣ ѣ невѣрных тоѣш израдливых Панов иных оу Пешту изгубили, ѣных до Мукачовского города до аресту послали. — Тогожде року ащш нашъ Росѣискѣи Клир (!) дѣєцесѣи Мункачовской ходотаиством Их Єшцеленцѣи Єпѣпа Андреа Бачинского шт а Маја Рѣмскаго, то єсть шт самаго дне воскресенѣя... теченѣе трецѣя єзрѣи 2) золотых Римскихпомощи... прѣял єсть съ сладким пѣнѣемСей ден єгоже сотвори (Господѣ возрадуємся) и возвеселимся вон ѣ пакѣ Хѣтсѣ воскресе и пр.
- ащчз [1797]. Того лѣкта из Францухом супокѣи ся изробився. Того року Цариця Московска Єкатерѣна померла и тогожде року в Оугорской землѣ цѢлое лѣто НемешѢ избрали были Логров 3), муштровалися ѣ напротѣво Француха готовилися, але лише келчикъ 4) оуробили шрсагови ѣ розѣишлися без всякого хосна.
- 1) Мад. darab = кусник, кусень.
- 2) Мад. ezer = тысяч. Интересно, що лиш на отсе велике число не уживають угорскѣ Русини свого слова.
- 3) Нѣм. Lager.
- 4) Мад. kölstég = Unkosten, Spesen.
- ащчѣ [1798]. Того року зима была лехка, лишеи на єден тижден оупов быв снѣгъ: ярь была суха, лѣто погѣдлиное. дѣ ѣунѣя мороз великий был аж коло краю воды лед быв ѣ много шкоды оуробив.
- ашѣ [1810] id est. 1810. Зима была лхка, яровати шбаче оу в тижнѢ почали по благовѣщенѣю. Мѣю маю ѣи снѣгъ розчавъ падати ѣ все падавъ до кв, на кз денна

пяд оу селѢ, оу горахѢ до колѢна оупавѢ ѡ лежавѢ два дны. Еднакже оурожай хлѢба ѡ сѢна був.

- 1811. Зима была погѢдлива, лѢто дуже сухое, сѢна наипаче и вѢвса оуродѡлося мало, сого ради слѢдующои зимы (було тѢсно).
- 1812. Велми скупѡ было за пашу, еден воз сѢна по сто рѡмских **/81/** куповали 1) ѡтполяка шупанского Таргѡнескаго именем; подерли были хыжѢ, стаинѢ и прочая. И мадргы много оугибло. Рошчали яровати перед бѡговѢщенѡм на тижден ѡ три дѢня ѡрали, а потому снѢгѢ оупаг ѡ лежав за дѢ тижнѢ. . Того года цар ѡсифѢ паперовѢ грѡшѢ свои ѡзганувѢ ѡ пять римских еднимпаперовымримскимвумѢновав: за сто двацѢть давав. — Того года оу яри воско ишло много до По(л)шчѢ и снѢгѢ оупав був на ѡ мая и на ѡ ден мая; того года мнясницѢ было Ѣ тижнѡи.
- 1813. Москаль Француза голодом ѡ зимов оу полях при Москвѡ цѢлу армадѡю заморозив ѡ такѢ его нагнав до французской землѢ. Тогожде года цѢлоє мѢсто дожди ишов и на верховинѢ хлѢба было доста, але на дѢлноѡ (стор)онѢ дуже мало было хлѢба.
- Року 1818. дря ѡѡ, ѡѡ и дѡ села повише Кошичи и пѢля Попраду вода (*видерто*) и много люда ѡ маргы потопила, аки Ноева потопа.
- Року 1813. Ѣѡ октов оу ТалѡанскѢ землѡ Француха Москаль и НѢмецѢ (*видерто*) множество оубивѢ пѢля вариша ЛипсѢ.
- Року ѡѡѡѡ [1818] die 11. Aug. S. N. а нашего ѡ лѡлѡ мороз оупав был.
- Року аѡка [1821] die 9 Junii S. V. nives ceciderunt et tribus diebus cum ... cveharunt.
- (Anno 1830 ?) Cholera ex Imperio Russico per Galliciam etiam horsum pervenit, mulsum depopulabatur. Vigiliae in Limitibus Galliciae ob choleram excubabant a mense martio usque septemb.”

Недоїдання і голод були звичайним і масовим явищем в житті селян Воловеччини від часів феодалів Грінберга і Піренї, графа Шенборна, часів кріпосництва, чехословацького режиму та в роки окупації мад”ярських фашистів. В гірському краї споконвіку завжди жилося надзвичайно сутужно, але найважчим періодом в історії горян була окупація краю фашистською Угорщиною. Тогочасні газети писали, що...”*в Жденієві біля примітивного млина селянин розповідав журналістові, що в Омську, де він був у полоні, годував свиней. Якби свиням давали їсти, те що споживають його діти, то вони від такого корму здохли б. Тільки два або три місяці на рік має він можливість давати дітям хліба з вівсяного борошна, та й не хліб, а оципки. Харч його родини- ріпа, капуста і картопля. Біля млина край лісу є сім халуп, в яких живедесь сорок людей-злидарів. Млинар твердить, що сім”ї хліба ніколи не їли, бо на гірському ґрунті родить тільки картопля. Солі ці сім”ї не мають, бо відсутні гроші, щоб її купити”*

“...Присілок Збини має десять халуп, в яких існують 115 чоловік. В жителя Василя Щербя 12 душ, 10 дітей від двох до 19 років. Хижка в якій він мешкає, має 6х6 кв.метрів. Хліба взагалі не бачать. Їдять саму картоплю, юшку з капусти, кваки /білі гарбузи/ й буряків. 12 літня дівчинка лежить на лавці в гарячці. Вона ходить в школу в Жденієво боса, в сорочці в зимову негоду. Лікувати нема за що, бо гроші в сім’ї- то величезна рідкість.

Депутат празького парламенту Йозеф Штетка в січні 1932 року, виступаючи в парламенті розповідав про жахливе життя жителів гірських сіл; “Жахливо побувати в хатинах селян. Це “людське житло” зліплено з болото, в котре ведуть двері заввишки ледь більше одного метра, має два віконця по 20 сантиметрів і живуть в ньому щонайменше 12 людських істот. При моїх відвідинах однієї з таких будок, побачив- перед входом в це житло стояла на снігу боса дівчина оголеною до пояса. На лютому морозі- боса і гола. На печі сиділо 5 малих і зовсім голих замурзаних дітей. Їхня їжа-поливка з гнилої ріпи, засипана вівсяним борошном. Мати лежала на дошці, ледве рухалася, а батько, якби його поклали в труну, то ніхто б не відрізнив його від покійника. Така обстановка в кожній будці”. Цей депутат об’їздив майже всі воловецькі села- голод і злидні панували повсюдно. У Воловці і околицях масово хворіло населення на черевний тиф. Становище ускладнювалось тим, що знесилені голодом люди були позбавлені будь-якої допомоги.

ПОБУТ

Селянські землі простягалися у вузьких долинах, зажатих графськими лісами. Пасла не було, тому для випасу худоби орендували у графа полонини. Заробітків не було. Єдине, що рятувало селян- це сяке таке тваринництво. Годували бичків, волів, ялівок, щоб восени продати і купити зерна та виплатити податки. Навіть на сіль не завжди вистачало грошей, споживали не очищену- червону, яку лизала худоба. В хатах була земляна долівка. Вікна були малесенькі. Спали на печі. В негоду і холоди в хату заносили телят та овець. В сінях сиділи кури, які грілися на дерев’яних поперечинах/грядках/ від диму, що виходив з печі у сіни. Коминів не було, бо за них треба було платити “димовий” податок. Головне місце в хижі займав пец /під/, який стояв в кутку при вході, біля дверей. Спереду печі-припічок, за пецом- запічок, де взимку спали діти. Дим з печі виходив через кіш в сіни, звідки на під /горище/ і через дирки в даху вивітрювався геть. В хижі стояв довгий стіл, на якому тримали хліб, муку і сіль, під стіною дерев’яне ліжко з соломою, а влітку покриті папороттю та домотканим покрівцем і набитою сіном подушкою, а з другого боку біля дверей стояла полиця для посуду, а на стіні ложечник для ложок. В кутку стояла кочерга та мітла з ялинових гілок. Вздовж іншої стіни- лавиця, яку приставляли до столу, коли їли. Яка б хижка не бідна та все ж на стіні навпроти дверей висіло

щонайменше десять ікон. Під ними для прикраси стіни висіли миски. Одяг висів на грядці, або в кого були, в скрині чи коморі.

НАЇДКИ

Основною стравою горян була картопля, як і варена та і печена капуста, буряки, квас, горох і кінський біб. Овес і жито мололи в млині, бідаки найчастіше в домашніх жорнах. З муки пекли в печі хліб, а з вівса ошипки. Найсмачнішою для бідняків стравою була капуста з квасолею, яку готували на кілька днів, їли переважно з печеною картоплею. Щоденно снідали картоплю з мучанкою /приправа з молоком і кукурудзяною мукою, в обід- капуста з квасолею; варена картопля ввечері і чир з кукурудзяної муки з молоком. Варену картоплю, що залишилася, ставили у піч, там вона припікалася і робилася ще смачнішою, її потім їли з кислим молоком. У неділю або свята варили картопляні галушки, які проправляли молоком або сметаною. Подеколи варили картопляні пироги /вареники/ з сиром. Величезною підмогою в селян були гриби і ягоди. З них варили і сушили на зиму. Делікатесом у злидарів була бурачанка. Це листя буряків посічене на дрібно, заправлене молоком і кукурудзяною мукою. Однак сметани, молока і яєць було обмаль, бо їх продавали панам і лихварям, а взамін купували нафту, сіль і сірники. М'ясо їли тільки на Різдво і Великдень, бо змушені були продавати свиней щоб заплатити податки. Саморобні делікатеси-м'ясо, шовдор, ковбасу бачили тільки на великі свята. Постили понеділок, середу і п'ятницю. Під час такого посту не вживали навіть молока.

Закарпаття, як малий Вавилон, тому і страв у цьому регіоні сотні

БІДНІСТЬ

Ієромонах Феодосій /в миру Хома Іванович Росоха/ писав: "Такої, як у Канорі та Волівці бідності я не зустрічав. В селі навіть солі чи нафти не можна було купити, люди страшено голодували. Навіть дров, хоча вони гнили у державних лісах, селяни не можуть купити. Боже! За що ти цих людей караєш? Яку провину зробили тобі ці люди?"

Величезним лихом для селян була заборгованість у лихварів за товари взяті у борг. з надією, що відгодований за літо молодняк восени продадуть і розрахуються за борг. Але часто худоба гинула, грошей не було і лихвар дораховував проценти. На протязі 2-3 років борг зростав у 3-4 рази, тоді, щоб не сісти в тюрму- приходилось продавати землю і йти батрачити.

Не дивлячись, на такі злидні, езекутори снували по селах, за несплату податків забирали в селянина останню вівцю. Примітивні знаряддя праці, відсутність добрив і хоч якогось сортового насіння, тяжкі гірські кліматичні умови не сприяли урожайності. За таких умов, коли з гектара збирали 400 кг. картоплі, то вважалось надзвичайно добрим урожаєм.

Особливо погіршився стан бідняків в період світової кризи. Депутат чехословацького парламенту Л. Ландова-Штихова виступаючи в парламент, розповідала; "...кожної весни до самих жнив росте біда на Прикарпатті, а на Верховині вона перетворилася в голод. ...Хижі з ранку до вечора в диму, малесенькі віконця ледь блищать, вогонь тільки в печі горить, через те, що нема чим світити. Заходимо в хижу. На печі смдить старезна бабуса... Біля з неї десятків дітей. Всі якісь вони товсті і дуже бліді. Придивилась- опухли і сплять. Це признак хронічного голоду. В другій хижі газдиня хвалиться, що дякуючи Богу має свій хліб. Ви б бачили ... який це хліб? Чорний, як зола, твердий, як камінь, гіркий і терпкий, як і вся та біда, що навколо них. Як це можна їсти?. Нам відповідають- "Ох, хоть би такого наїстися вдосталь" М"ясо їсте? – "Давно їли, перед війною на великі свята, весіллях та хрестинах. А зараз ні. Діти навіть не знають, що то таке зветься м"ясом"

Непоко́ра

Таке тяжке існування спонукало селян влаштовувати демонстрації з вимогами до уряду. Так в березні 1933 року біля нотаріату у Воловці колона демонстрантів висунула вимоги про надання роботи, списання податкових боргів, передачі пасла, надання допомоги безробітним. Жандарми жорстоко розправились з непокірними. Влада організувала провокаційне судилище- 78 мешканців Воловця і навколишніх сіл були звинувачені в нападі на жандармів і представників влади. Боротьба проти експлуататорів продовжувалась. В 1933-34 роках тільки в одному Воловці відбулося декілька походів і демонстрацій.

Відомий Закарпатський історик Теодор Легоцький в книзі "Монографія Березької жупи" між іншими відомостями скупі повідомляє про села Воловецького району. Хоч ці відомості дуже скупі, але по них можна судити, як і коли було засноване село і скільки в ньому було дворів, кількість селян і худоби. Так по Легоцькому у 1891 році Жденієво нараховувало 37 будинків в яких проживало 271 чоловік. Селяни мали 266 великої рогатої худоби, 53 вівці, 73 свині і 12 вуликів бджіл. Жденієво у писемних джерелах згадується у 17-му столітті. За народними переказами першими мешканцями були кріпаки-втікачі з галичини. Вони спочатку оселилися в Котельниці, а згодом почали заселяти долину річки Жденієвки. Згідно цієї ж монографії першими жителями Воловця були полонені, біженці з ясірю монголо-татарської орди, яка пероходила Верецький перевал 1600 році і несли з собою неволю, руїни і смерть. В основному це були втікачі за походженням з Волині та Галичини. Вони спочатку оселилися на берегах потічка /що навпроти училища/.

У 12-му столітті Нижні Верецькі /Нижні Ворота/ входили до складу Галицько-Волинського князівства, а з 13-го століття- до угорського королівства. У 1732 році Н.Верецьким граф Шенборн надав статус містечка, за яким воно дістало право влаштовувати ярмарки, що проводились понад 200літ.

Більшість сіл Воловеччини засновано волинянами та вихідцями з Галичини.

Згідно “Гукливського літопису”- додатку до стародавньої сільської метрики, записи в якому робилися з 1610 до 1830 років село оселили 1586 року галицькі сотники Іван Бобко та Петро Пецькович. В цей же час засновано і Скотарське.

Чому Волівець залишився Воловцем, а Волове зробилося Міжгір’ям

Через те, що поряд існували селища майже з однаковими назвами: Волове і Волівець часто виникала плутанина з поштовими відправленнями, прийнятті документів та орієнтації в назві громади- волівчани, воловчани.

Оскільки Волівець- ще й залізнична станція, назву яку занесено на дорожні карти Європи, включено в різні довідники і розклади руху поїздів від Чопа до Владивостока, вирішено зберегти назву “Воловець” а перейменувати Волове.

На початку 1953 р. у Воловому відбувся актив, на якому керівники округу проінформували про перейменування населеного пункту..

Поступило три пропозиції назв: Верховина, Межигір’я і Червоноармійське.

Вирішили підтримати назву – “Межигір’я”, а для того, щоб назва набрала поетичного відтінку і була більш зрозумілою, зупинилися на назві – “Міжгір’я”.

У 49-му пропонувалося Воловець перейменувати на “Перевал”

Мабуть ніхто вже й не знає, що у 1949 році пропонувалося Мукачево перейменувати в Октябрськ, Хуст- на Красногорськ, Іршаву-на Синяву, Рахів- на Комсомологрськ, Тячів- на Шевченкове, Воловець- на Перевал і відповідно район на Перевальський.

Перейменування закарпатських населених пунктів відбувалося разів десять за рішенням республіканських і обласних державних органів на протязі 1960, 1962, 1967, 1975, 1990, 1992, 1993 років.

Перше перейменування відбулося у червні 1946 року. Тоді Верхні Верецьки стали Верхніми Воротами, а Нижні Верецьки – Нижніми Воротами, Волове Міжгір’ям.

ВОЛОВЕЦЬ УТВОРИВСЯ З МАЛЕСЕНЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ /КУТКІВ/

Центральна вулиця

Керуючись логікою розселення людей на похилих берегах річок і в затишних ущелинах. доводжу ,що найбільш вірогідною мцсциною є лівий берег Вичи.

Ото ж Воловець взяв свій початок саме з цього берега, тобто сучасних вулиць Карпатської і Мадяровиці, аж потім якийсь Тимко добрався до Вишнього Кінця. А при перепису у 1433 році всі ці роди об єднали у Волівець, за назвою видовбаних дерев”янних корит /валів/...

ІСТОРІЯ ВУСТАМИ СТАРОЖИЛІВ

Одна з легенд твердить, що Воловець веде свій родовід від річки Волівчик. Начебто з неї скотарі поїли худобу з великих дерев'яних корит, які називалися валовами. Від них і пішла назва потічка- Валівчик, а потім і поселення Валівець, яке щільно вместилося по обох берегах, на той час, повноводної і стрімкої річки. Зараз тут розташований Вишній кінець вулиці Шевченка .

З роками населення зростало і люди змушені були селитися в різних куточках, отож і виникали нові назви місць їхнього розселення. Зазвичай нові поселення виникали на берегах потічків та річок.

Вперше Воловець писемно згадується з 1433 року. З плином часу Валівець трансформувався у Воловець, але розрісся лише у 19 столітті, після будівництва штреки італійськими спеціалістами у 1872 році. У цей період на околиці Воловця виросла двохповерхова будівля залізничної станції з робітничими бараками, майстернями, але які згоріли через необережність штрекантів у 1877 році.

В цю пору Воловець був уже порівняно чималим селом на Верховині. В ньому мешкало понад 600 чоловік і діяло напівкустарне підприємство по виробництву черепиці і цегли. В цей же період побудований лісопильний завод, де працювало 25-чоловік. Основна маса населення жила в маленьких дерев'яних хижках, вкритих соломою. Трьохповерховий будинок був у Грінберга. Існував навчальний заклад, в якому двоє вчителів навчали сотню учнів. Четвертина населення вміла читати і писати.

Наприкінці ХХ ст./1900 рік/ – в селі було 198 будинків, у яких проживало близько 1000 чоловік, 346- вміли читати і писати. А через якихось сорок років у Воловці вже проживало 2350 мешканців, у школі семеро вчителів навчало 132 дітей.

За іншою версією перше поселення майбутніх валівчан виникло на берегах затишного гірського потічка в ущелині, навпроти колишнього ПТУ-19. Ще й досі тут, у лісі можна натрапити на здичавілі яблуні.

Поселення зникло після якоїсь пошесті. Рятуючись від зарази частина горян переселилася в Яблунів, інші подалися на сусідній, подібний потік, що протікав неподалік.

Баганич Ганна Іванівна 1916 року народження розповідала, що саме перше поселення в селі було у верхній течії **Волівчика** і носило назву **Вишній кінець**. Оскільки там найбільше проживає **Тимковичів**, очевидно це прізвище пішло від **Тимка**. **З роками кількість люду зростала, то ж вишняни селилися в різних куточках, яким давалися нові назви:**

До цього часу побутує назва ” **Слатина**”, колишня вул Леніна, а зараз – Карпатська, яка простяглася від мосту через Вичу /біля садика/ до колишньої верхньої площадки “Електрона.” Колись там на вулиці була будівля **Латинського**, від цього прізвища і пішла Слатина.

Сучасні вулиці **Коротка і Дружби** носила назву **Лапташовиця**, від прізвища першого поселенця **Лапко**.

Від прізвищ поселенців **Худанів** сучасна **Підгірна**, була **Худановицею**. Існує й інша версія – нібито тут будувалися **худобні /бідні/** люди, які через матеріальну скруту спроможні були лише купити клапчик землі на крутих берегах Вичі.

Є у Воловці і **Мадяровиця**, що починається від будинку **Мадяра М./** Шепталового/ і простяглася через переїзд вверху праворуч, в поточину. Поселення дістало назву від прізвища Мадяр, від чого і сам потік називається **Мадярійським/** вул. **Перемоги/**

У 20-30 роки ХХ століття від старої аптеки до будинку Грінберга / будівля сучасної музшколи/ носила назву **Головної вулиці**. Вона була не заселена бо люди селилися там де легше було прожити за рахунок землеробства і скотарства.

Сучасна вулиця **Фабрична** колись мала назву **Новоселиця /Нова/**. Цей клопоть землі викупили залізничники Селянчин Онуфрій і Варга Юлій від заводчика Грінберга, де й побудувалися. Згодом тут постали житлові будинки Худана, Грудзура і Копчі

В сучасний Воловець влилося село **Канора**. Легенда про походження назви села, що розповів житель села Кобрин Василь Васильович 1921 року народження, яку вчув ще від свого діда, а подала його Брунцвик- Кобрин Віра Олексіївна гласить....

– Давним – давно в лісових зворах жили кочівники, які займалися розведенням худоби. Шукаючи нові пасовища, вони натрапили на Бескиди. Тут росли запашні зелені трави, а поряд гуркотіла з невеличкого водоспаду холодна джерельна вода. Вона якась була незвичайна, виривалась з глибоких надр землі і шумно перекочуючись по кам'яних брилах, падала донизу. Хоча люди мандрували, але час від часу

*поверталися сюди. А дехто з них поселився в долині річки, яка брала початок від водоспаду **Шупім**.*

*Люди почали викорчувувати дерева, випалювати площі і обробляти землю. Але земля тут була дуже кам'янистою, отож людям безкінечно необхідно було корчувати ліс, щоб оновлювати ділянки. Сонце, дощ і вітер робили свою справу і знову залишалися одні брили. В цих брилах поробилися нори, що стали справжнім порятунком від набігів войовничих племен. Рятівні **Кам'яні Нори**, які і стали прообразом назви **Канори**.*

Існує переконання, що у Воловецькій окрузі перші поселенці оселелися в Яблунові. Старожителі впевнені, що Яблуново старіше від Воловця і самі перші поселенці почали селитися на гірських землях Воловецьких околиць саме з **Яблунова**, адже це найтепліший куток між гірськими верховинськими улоговинами... По мадьярські Яблуново – Олмозев, що означає яблуневу поляну.

Ремонт вулиці Яблуново

Древній Яблунів на правах вулиці входить в адміністративну структуру селища. Перекази, що дійшли до нинішнього часу свідчать, що першою поселилась у цій місцині заможня панянка Маня, яка мала багато землі і великий яблуневий сад, який весною буйно розквітав біло-рожевим квітом, мов куточок земного раю. А восени дбайливо доглянуті яблуні віддячували Мані щедрим врожаєм. Ось цей райський куточок гірського краю і дав назву поселенню людей, що обрали собі похилий правий

берег Вичі. Село так і назвали-Яблуново.

У 1872 році розпочалось будівництво залізної дороги і більша частина цього яблуневого саду поглинула залізниця. А те, що залишилося купив корчмарь, а сама хазяйка виїхала... Тут появились дві кам"яниці для робітників штреки, які служили для них житлом. /Збереглися і донині/. В одному з цих будинків мешкає Далекан

Володимир

Появились і сучасні назви вулиць, зокрема: Суворова, Лесі Українки, Молодіжна, Уренгойська, Лісорубів, Першотравнева, Незалежності, Грушевського, Перемоги.....

ВОЛОВЕЦЬ, ЯКИМ ВІН БУВ?

Православну громаду заснував у Воловці та Канорі в 1925 р. емігрант з Росії (а можливо, з України, бо розмовляв українською мовою) о. Лев Тиблевич, що став також першим православним священиком. Ініціатором православного руху з місцевих людей був Андрій Беца, який очолив спорудження дерев'яної церкви. Разом з ним працювали Іван Мадяр, Федір Баганич і, можливо, брати Андрія Беци Олекса та Михайло. Згадують серед майстрів також братів Ільницьких – Івана, Василя та Михайла. А. Беца зробив до церкви іконостас, царські двері, гробницю і світичі. На спорудження церкви зібрали 40 тисяч чехословацьких корон (очевидно, певну частину виділила держава). Дошки закупили у власника місцевої лісопильні Шайо Ґрінберґа. Дзвони купили місцеві залізничники. Невідомо хто зробив проект цієї цікавої споруди. Одночасно вірники збирали кошти і матеріали на муровану церкву, хоч у 1931 р. громада мала борг 15 тисяч корон за ділянку землі, на якій уже стояла церква. Дерев'яна церква каркасної конструкції та традиційна двоярусна дзвіниця утворювали цікавий ансамбль дерев'яних споруд на місці, де тепер стоять приватні будинки позаду будівлі пошти. Чотири главки увінчували гребені ґонтових дахів, а на перетині дахів височіла дещо більша главка.

У серпні 1943 р. внаслідок воєнних дій церкву було незначно пошкоджено. Але все ж церкву і дзвіницю розібрали люди, що залишилися без житла через залізничну аварію.

Дзвони перенесли до мурованої церкви. Хоругви і різьблена гробниця зберігалися в людей.

ЗАЛІЗНИЦЯ

Ось вже 130 років по залізній дорозі гуркочуть поїзди. Як же це було? Як появились тунелі і мости?

Весною 1870 року на околиці Воловця з'явилися люди, які говорили незрозумілою мовою, щось настійливо вимірювали і записували. Згодом горяни дізналися, що це були італійські й німецькі інженери, котрі проводили заміри для будівництва залізниці сполученням Мукачево-Львів. Згідно розрахунків, щоб прокласти на цьому відтинку колію, потрібно було в горах вирубати 4-тунелі загальною протяжністю 3060 метрів. Щоб найефективніше із максимальною економією прокласти вітку було вибрано межигір'я а затим берег Латориці. Це зумовило будівництво 17 мостів.

Після неодноразової координації та уточнення на місці, через два роки розпочалось саме будівництво, яке тривало ледь не десятиліття. На будівників у Карпатських зворах повсякчас чатувала небезпека зсувів та обвалів. Тяжко працюючи, розчищаючи трасу для колії за допомогою грабарок й лопат, першопрохідці невпинно просувались вперед до мети.

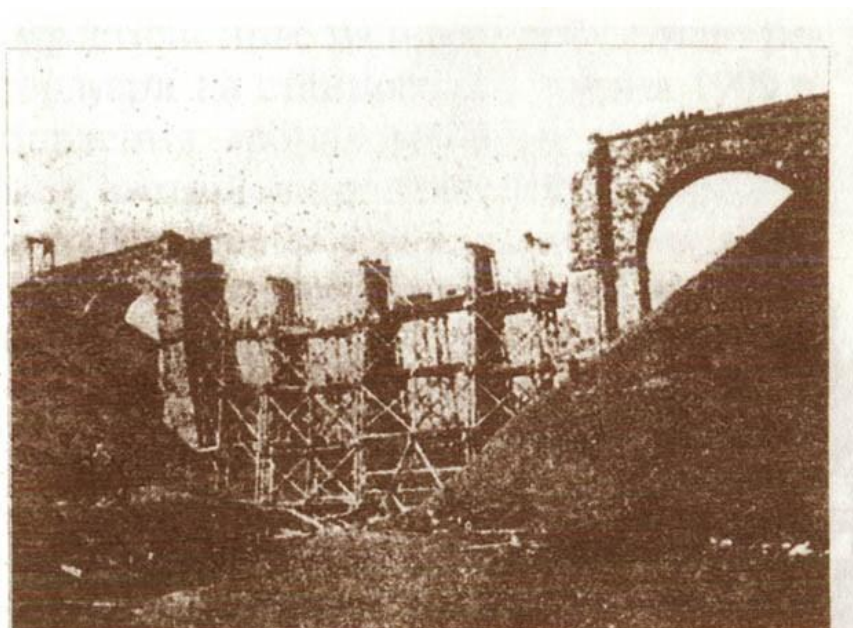
ТУНЕЛЬ

р.

Тунель обмуровували каменем, який добували і тесали на околиці Скотарського. Звідси підводами доставляли на місце, де робітники за допомогою линв /вірьовок/ вставляли його в стіну, яка згідно проекту мала яйцеподібну овальну форму.

Найдовший віадук – залізничний міст на відтинку Воловець – Бескид, споруджений в середині 1880-х рр., має висоту 33 м і довжиною 270 м.

*Зруйнований віадук біля Воловця.
Фото 1915 р.*

Місцеве населення на будівництво брали неохоче, надто вже низький був їх фах. Але з часом через велику потребу у робочих руках італійці з німцями були змушені поступитися. На будівництво ринуло все більш менш працездатне населення гірського краю. Люди сім'ями подалися на штреку. Робота була надзвичайно тяжкою, але давала хоч якусь надію зголоднілим Верховинцям звести кінці з кінцями. Не одна жінка не дочекалась свого чоловіка, а діти батька, бо завалило його під грудю гірських брил, чимало помирало від голоду і знесилення.

Залізнична торгівельна лавка

Але будівництво не припинялось ні на мить. Щоб забезпечити безперервний цикл, вздовж штреки було побудовано тридцять будиночків-бохтарень, де тулилися робітники. З часом до них переселялися сім'ї. Ці бохтарні, як житло передавалися з покоління в покоління з умовою, що хтось з родини буде працювати на штреці. Ще й до сьогодні, ці будиночки після невеликої реконструкції служать прихистком залізничникам в Таламаші, Воловці, Осі, Вовчому.

Земельні роботи та будівництво тунелів велися строго за встановленим інженерами графіком. Тунель рили одночасно з обох боків назустріч. Цей ритм і темп робіт не порушували ні при яких обставинах. Після завершення риття землекопи зустрічалися у заданій інженерами точці. Однак сторожили згадують, що під час риття останнього найдовшого – 1800 метрового тунелю обставини склалися трагічно.: землекопи не зустрілися у визначений час. І як розповідав потомственному залізничнику Федору Варзі його прадід Дюла, який був родом з Дебрецена і брав безпосередню участь у будівництві тунелів, головний інженер Скорценер після того як землекопи не зустрілися, від ганьби застрелився. Хоча й даремно, бо вже наступного дня під вечір з відхиленням у кілька десятків сантиметрів зійшлися назустріч.

Залізничний вокзал

У 1872 році на околиці Воловця виросла двох поверхова будівля залізничної станції робітничими бараками, майстернями, але які згоріли у 1877 році.

В цю пору Воловець був уже порівняно чималим селом на Верховині. В ньому мешкало понад 600 чоловік і діяло напівкустарне підприємство по виробництву черепиці і цегли. В цей же період побудований лісопильний завод, де працювало 25-

чоловік. Основна маса населення жила в маленьких дерев'яних хижках, вкритих соломою. Трьохповерховий будинок був у Грінберга. Існував навчальний заклад, в якому двоє вчителів навчали сотню учнів. Четверть населення вміла читати і писати.

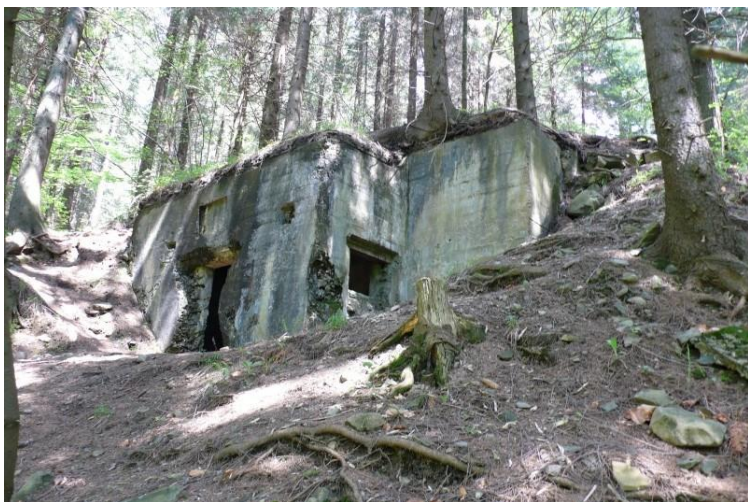

Сучасна Воловецька штрека

Перша світова війна сповільнила темп розвитку нашого краю. У вересні 1914 р. стався прорив російських військ поблизу Ясіня, Рахова, Ужжа, те ж повторилося наприкінці жовтня 1914 р. у напрямі на Ужок і Яблунецький перевал. Було захоплено 15 сіл – Волосянка, Ужок, Стужиця, Ставне, Люта, Воловець, Ялове, Гукливе, Скотарське, Студене і т.д. Після розпаду Австро-Угорщини восени 1918 р. багато закарпатців виявило бажання приєднатися до України, про це чітко було заявлено на з'їзді у Хусті 21 січня 1919 р.

ЛІНІЯ АРПАДА

Угорські стратеги надіялися, що “Лінія Арпада” захистить і врятує націю і армію від розгрому. Ця складна оборонна система була побудована по Карпатських хребтах. У 1943 році після провальних битв під Сталінградом і Курськом сателіти Німеччини, в тому числі Угорщина, замислилися над скорим приходом Радянської Армії за Карпатські перевали. Тому з літа 1943 року спішно почали будувати систему оборони від Ясіня до Ужжа. Доти, дзоти, опорні пункти споруджувалися в долинах річок Тиса, Ріка, Вича, Латориця, Уж. Головний акцент було поставлено на обороні доріг, мостів і тунелів. Будували цей складний об’єкт в надзвичайно таємному порядку силами військових спеціалістів і військовополонених. До жовтня 1944 року “Лінія Арпада” була побудована.

Про “Лінію” взагалі, написано багато. Отож в цій статті звернуто увагу на невідомий досі відтинок в долині річки Вича..

На лівому березі якої, при вході дороги в гірську ущелину було розміщено з десяток бетонних укріплень. Ще до наших днів поінде збереглися позиції де, стояли протитанкові гармати, лінії траншей у дві-три смуги оперізують полонини. До станції Занька, на відрізку 5км. уся земля в оборонних спорудах. Погода, гірські умови не давали змоги наносити ефективних ударів по противнику з повітря. За кожний клаптик гірської землі велися вперті кровопролитні бої.

9 жовтня, в холодну осінню пору, без належної тактичної розвідки боєм, в село вступили танки 351-стрілецької дивізії, якою командував генерал-майор І.Ф. Дударєв. В процесі короткого бою, під прикриттям легкої авіації- кількох фанерних “кукурузників”, які двома бомбами повністю зруйнували двох поверховий залізничний вокзал і пошкодили дерев’яну православну церкву неподалік від вокзалу /зараз там розташована будівля РДА/, практично без бою в село ввійшли танки Радянської Армії.

Танкова колона, не зупиняючись на марші, вздовж Вичи рушила на Яблунів. Через півкілометра від Воловця сталеві машини “напоролися” на міни і могутній артобстріл. Три танки зайнялися і згоріли разом з екіпажами. Блискавичного маршу не вийшло. Спроби прориву вперто продовжувалися, але без толку... Тоді було прийнято рішення, залучивши місцевих провідників з Воловця, обійти цей оборонний вузол гірськими стежками через полонину Бозьова-урочище Красні Долини на село Сасівку. Після такого маршу мадяри потрапили у “котел”. Зазнавши удару з тилу війська Хорти почали здаватися в полон. Катюшами з Воловця було подавлено опір на полонинах Плай, Фігура і підніжжя Темнатик. В ту пору вже вдарили перші холоди. Холоди і дощ з мокрим снігом посприяли масовій здачі угорців в полон. Через три тижні, 24 жовтня було визволено Сваляву, а десь за тиждень до цього, у 20 числах

жовтня у Воловці побував начальник політвідділу 18 армії – полковник Л.І. Брежнєв, який у Вишньому Кінці біля 200-літньої стодоли спостерігав, як залпи катюш вщент подавляють угорські позиції на Темнатику і Бозьовій...

Угорці збудували могутню оборонну лінію з надією, що їхня система неподоланна. Та сотні бункерів, мінних полів, протитанкових надобів не захистила мадярів...

Радянський резидент у сутані священника

Росоха Тома Іванович перейшов з Канори у Воловець у 1932 році. Був приходським православним священником і займав посаду вчителя: навчав дітей географії і математиці у 5-6 класах, за що отримував 650 крон. Написав мемуари, у яких вперше висвітлено радянське підпілля в нашому гірському Воловецькому краї.

“Прошу дорогих читачів, коли читатимуть ці вбогі мої рядки, то не осуджуйте за те, що я священник, пішов на таку роботу. Я вважав, що тут зможу більше допомогти нашому народу звільнитися раз і назавжди, ніж своїми проповідями з амвона. Так воно й сталося.” – сказав, завершуючи свої спомини, Т. Росоха в Ужгороді 20 червня 1971 року.

От же на суд читачів вибраний виклад зі спогадів Росохи Т.

14 березня 1939 року почалася окупація мадярами Закарпаття, а 17 вересня край було окуповано. У Воловець мадяри прибули ввечері 15 березня. О 9-годині дня на вокзалі готувалася зустріч. Із самісінького ранку у Воловці на уніатській церкві цілий день дзвонили дзвони. Уніатський священник Фанкович, директор школи Лявинець з дружиною з самого ранку готувалися до зустрічі своїх рідненьких братів-мадярів. Під самий вечір на перевалі появилася автомашина з кількома кулеметниками з одним кулеметом. Всі прийшли на вокзал у Воловець, де чекали панцеловий поїзд /панцирник/ із Сваляви, в якому приїхав підполковник. На урочистій зустрічі першим виступив уніатський піп Фанкович. Читав він свою промову з чотирьох аркушів. Зізнався, що прапор, з яким зустрічає своїх братів лежав під престолом у церкві 20-років, і що твердо вірив: настане той час, коли він буде зустрічати братів. Другий прапор зберіг в перині учитель Іжак... Директор школи Лявинець вітав і обіцяв навчати дітей по свято-стефанських ідеях. Жінка його перевдяглася у селянський одяг і вітала прибулих від імені сільських жінок. Я стояв осторонь і придивлявся до церемонії, аж тут підходить до мене Лявинець і пропонує сказати кілька слів: “Ви ж учитель, священник, представник общини”. Я сказав, що не знаю угорської, а по своєму говорити з мадярами мене заціпить. Не пройшло і два дні, як на мене впала чорна хмара. Після обіду прибіг мій сусід Василь Ільницький, і попередив щоб я сховався, бо прийдуть жандарми і заберуть. Переховувався цілих два тижні. Але через те, що я був священником, змушений був виконувати треби. Отож, як тільки я зайшов у село, мене тут же взяли і погнали поперед себе. Люди мене дуже любили і поважали. Я чим міг всім допомагав: і медикаментами і різними порадами. Писав на їх прохання листи і скарги. І коли люди побачили, що “сobotчолом” жене мене попереду себе, побігли за

мною. Першим був Іван Лавер. Доки мене довели до вокзалу, до підполковника, за мною йшла ціла процесія. Підполковник побачивши стільки людей, посадив мене під домашній арешт, з умовою, що вранці і ввечері я буду ходити відмічатися. Під таким наглядом я жив три місяці.

У вересні 39-го Гітлер напав на Польщу. Тоді російські війська зайняли Галичину. Кордон Закарпаття став сусідити з радянським. Ві Воловця до нього було 3, а з Канори – 2 кілометри. Мадярські прикордонники вдень виходили на кордон, а ввечері йшли в село спати. Отож на їхній ділянці кордону можна було ціле стадо прогнати. Мадяри боялися залишатися на ніч на кордоні. Казали хай руські сокотять /стерезуть/, а нам і так добре.

Якось я надрукував на машинці листа історичного змісту аж на чотири сторінки, у якому послався що Закарпаття споконвіку належало Україні. І там наша батьківщина. Всі надії тільки на визволення зі сходу, від Радянської Росії. Лист переправили за кордон мої учні Мадяр Іван та Беца Павло. Через два дні хлопці повернулися і сказали, що їм не повірили, хоч і похвалив лист. Біда в тому, що автор його священик.

Через недовгий час до мене прийшли двоє чоловіків і принесли записку. У ній йшлося аби я у листопаді, здається 20-чила, перейшов кордон. Мій номер буде 36-39. Так я і вчинив. Після зустрічі з майором Львовим мені повірили. Дали “анонімку” /псевдо/- Данило, так і писали мені в завданнях ТД- товариш Данило. Кожного місяця 20-числа я повинен був передавати зведення. Його носили по той бік кордону Павло Кобрин та Іван Мадяр. Я ж роз’їжджав по Угорському краю і збирав розвід-матеріали, яких вимагав російський майор. Потихеньку завербував у підпілля за вказівкою майора-піднотаря Івана Овсака, Павла Кобрини, Андрія та Федора Мадярів, Івана Брунцвіка з Канори, Василя Іванча, Стефана Ціпа, Івана Шепу, Мирона Моцкова з Мукачеве. Кожен з підпільників мав свої завдання. Іван Овсак забезпечував необхідними документами. Якось він мені дав бланки документів, по яких можна було їздити по всій Угорщині. Копча слідкував за залізницею, Кобрин і Мадяр з Канори були посильними і щомісяця переправляли за кордон розвід-дані... Ось так помаленьку, помаленьку закипіла робота. Отримую завдання, збираю матеріали, підготую їх, відправляю через посильних, а сам цілу ніч не спиш, думаєш, переживаєш за них... Прийдуть, принесуть нове завдання. від майора Львова і знову крутяться цілий місяць у страхі. Часом тіні своєї боїшся... Ось так ми працювали на благо нашої великої держави, щоб бути вільними від мадярського ярма.

Десь в кінці серпня 1940 року майору знадобилися два комплекти офіцерської угорської уніформи- у чині підполковника та майора. Фрму пошив воловецький кравець Абрум за 400 пенге. Це були великі гроші.

Приблизно через два тижні з Будапешта у Воловець приїхали підполковник та майор з документами угорського Генерального штабу з перевіркою ” Арпадової” лінії укріплень. Начальник Воловецького прикордонного гарнізону дав їм провідників і машину... Великі чини перевірили все, сфотографували, занотували і дійшовши до Скотарсь-кого , сказали, що треба по справах. А самі перейшли кордон. І вже з радянського боку помахали провідникам “ручками”. Це були офіцери у формі, яку пошив воловецький Абрум...

Невдовзі мої посильні поверталися з-за кордону і їх затримали. Стали їх бити, ті й в усьому зізналися, а 24 травня 1941 року ввечері забрали і мене...”

Після багатоденних знущань і поневірянь по тюрмах , навесні 11 травня 1943 року ми постали перед судом, який закінчився 15-травня. Судив нас вищий військовий трибунал при зачинених дверях. Були вислухані свідки- це були шість жандармів з Воловця. Було оголошено вирок суду такого змісту: Росоха Тома Іванович- смертний вирок,/ пізніше замінений довічною каторгою/, Овсак Іван- 15 років тюрми, Кобрин Павло- 12 років, Мадяр Андрій- 10 років, Мадяр Іван-8 років, Мадяр Федір – 7 років, Брунцвик Іван- 5 років, Копча Андрій- 2 роки, Мадяр Юрій- 2 роки....

Після суду мені довго довелося бути у Вацу. Сиділи ми під землею цілий місяць. Потім відправили у концтабір “Дахау”.У таборі кожен в’язень мав свій номер або знак. Мій номер 125982. Але були номери й вищі за 20 тисяч

Воловець в СРСР

9 жовтня 1944 року 351 стрілецька дивізія під командуванням генерал-майора Дударєва І.Ф. звільнила село від мадярських військ Хорти. На честь бійців, що загинули при визволенні Воловця встановлено пам’ятник на військовому кладовищі. ↓

Вже через місяць після звільнення, в листопаді 1944 року в селі було утворено Народний комітет, в який увійшли П.М. Мадяр та О.Ф. Селянчин. Комітетчики з

перших же днів організували роботу по відбудові села, що сильно постраждало від мадярських окупантів. Під час відступу мадярів і ведення визвольних боїв Червоною Армією було знщено 90 будинків і зірвано залізничну станцію, 8 мостів, повністю зруйновано лісопильний завод. Комітет прийняв доленосне рішення про передачу всієї поміщицької землі в руки трудівників.

З надією і ентузіазмом Воловчани сприйняли возз'єднання із Радянською Україною. Після цього історичного акту у Воловці стрімко розгорнулась відбудова господарства і перетворення його в соціалістичну русло. Воловчани одержали значну допомогу від братів з-за перевалу; тільки за півроку 1946 селянам було безкоштовно передано 68 тисяч тонн муки, 215 тонн посівного матеріалу. Крім того Воловчани одержали промтоварів на суму 4,5 млн. рублів.

Трудівники села в стислі терміни відродили економіку в соціалістичному дусі. В 1944 році було націоналізовано лісопильний завод. Зперших днів підприємство розгорнуло соціалістичне змагання. Перебудова на соціалістичні рейки відбулася і в сільському господарстві. На початку 1948 року у Воловці ініціативна група по організації кологоспу побувала в Чернігівській і Вінницькій областях де наглядно переконалась у перевагах суспільного господарювання. В березні 1948 року почав господарювати колгосп "Радянська Верховина", в якому виявили бажання працювати 87 сімей. Колгосп мав 5 плугів, 2 борони, 4 вози.

В 1946 році почав діяти медпункт, а вже через півроку було відкрито лікарню на 40 ліжок. В 1950 році медичну допомогу воловчанам надавали 12 лікарів і 22 медсестри. В 1945 році було відкрито середню школу, в якій 21 вчитель навчав 350 учнів. Культурно-просвітницьку роботу проводили будинок культури і бібліотека з 20 тисячами книжок.

В наступні роки економіка Воловця розвивалась прискореними темпами. В 1963 року на базі лісопереробного заводу було створено лісокомбінат, який випускав понад 10 видів продукції для всього Радянського Союзу.

Індустріальному розвитку Воловеччини значно сприяло будівництво і функціонування Воловецького заводу "Електрон", який вступив в дію 1973 року. На ньому працювало понад 2,5 тисячі воловчан. Свою продукцію підприємство відправляло не лише на своє головне підприємство Львівський "Електрон", а й в Москву, Ленінград, міста Забайкалля і Уралу. Виробничі зв'язки функціонували практично по всьому безмежному Радянському Союзу. В 1985 році завод випустив свій мільйонний

екземпляр продукції. На підприємстві розгорнулось соціалістичне змагання. Встановлені виробничі плани виконувались на 115-120 відсотків.

Неможливо вже було впізнати Воловця, який в 1957 році став селищем міського типу. Селище стрімко будується. В цей період побудовано 24 багатоповерхових держаних будинків, з'явилося близько тисячі приватних обійсть. У всіх будинках електрика, вологін і каналізація. До послуг трудівників-універмаг, торговий комплекс лісокомбінату, гастроном, 7 підприємств громадського харчування, будинок побуту.

За роки радянської влади склались і стали традиційними обряди і звичаї: реєстрація шлюбу і новонароджених, відмічаються повноліття і початок трудової діяльності.

Трудящі Воловця, як і всі радянські люди приймали активну участь у будівництві світлого майбутнього – комунізму- під керівництвом направляючої сили КПРС.

В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Все більше українських поселень зустрічають уже не сумними бетонними знаками – прості мешканці разом з громадськими активістами продовжують розфарбовувати колись безликі назви українських міст, що розташовані на під'їзних шляхах до них, у кольори національного стягу. І для цього не потрібно збирати безліч підписів та дозволів у лінивих бюрократичних кабінетах. Лише згода Селищного голови Панасовича В.В., кілька пар вправних рук, фарба, ентузіазм і хороший настрій.

І якщо скептики скажуть, що це чергова компанейщина, то м'яко кажучи, вони сильно помиляються. Адже значення цього явища набагато глибше. По-перше, це ініціатива активної молоді – основного носія національної свідомості, – яка уже долучається до державотворчих процесів, а згодом прийматиме важливі рішення та реалізовуватиме їх у житті.

По-друге, це згуртування навколо спільної справи. І якщо Майдан став силою руйнування злочинного режиму, то зараз настав час трансформувати цю енергію у створення оновленої реальності, в тому числі, і оновленого оточуючого середовища.

По-третє, що найбільш важливо, це шлях до остаточної заміни радянських символів на національну символіку. А як відомо, символи є одним з найважливіших елементів суспільної свідомості та історичної спадщини, визначають рамки світогляду людини, а

отже, її спосіб мислення та дій. І сьогодні ми спостерігаємо таку важливу трансформацію у свідомості українців – від «совка» до сучасної європейської нації.

Тож, перетворити Україну дійсно на українську – це справа кожного патріота.

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЮТЬ СВІТЛИНИ?

Всередині 19 ст. у Воловці було збудовано найкращий в Австро-Угорщині лижний трамплін. У 1862 р. село відвідали імператор Франц-Йосип разом з герцогами Шварценбергом та Естергазі. Імениті гості спускалися з гір на лижах та стрибали з місцевого трампліна. На жаль, нині від цієї унікальної споруди зберігся лише фундамент.

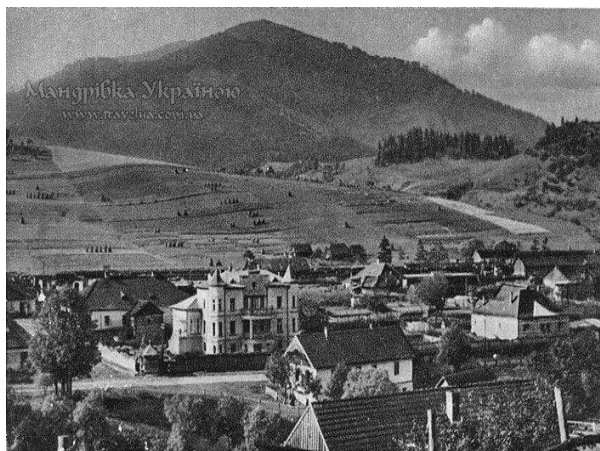
В 19 ст. Воловець був досить великим селом. В 30-ті рр. у Воловці почало діяти напівкустарне підприємство з виготовлення черепиці та цегли, у 1872 р. на околиці села італійськими промисловцями розпочалося будівництво залізничної дороги, а в 1906 р. почала діяти парова лісопилка, де працювали 25 місцевих жителів (населення Воловця на той час нараховувало 1280 осіб).

Майже всі місцеві жителі жили в дерев'яних хатинах, вкритих дранкою.

Проте в селі було також 24 кам'яних і один триповерховий будинки. Великий будинок належав промисловцеві Грінбергу, який володів значною частиною навколишніх лісів.

Нині в цьому будинку знаходиться музична школа.

Не зважаючи на велику бідність, третина населення Воловця вміла читати і писати. В 1919 р. на деякий час селом заволоділи російські війська. Радянська влада проіснувала тут близько місяця, а вже в квітні Воловець був окупований чехами.

В 1938 р. у Воловці проживало 2350 жителів, працювала початкова школа. В березні 1939 р. до Воловця увійшли угорські війська, проте вже у вересні 1939 р. жителі селища зустрічали червоноармійців.

9 жовтня 1944 р. вояки 351 срілецької дивізії визволили село від німецьких загарбників.

Радянське пекло

Факт нелегального переходу воловчан в СРСР у 1939-1941 роках давно чекає свого висвітлення. Кажуть таких закарпатських перебіжчиків в країну Рад було близько 5-ть тисяч. Звісно у цю цифру не входять ті, кого мадяри спіймали при перетині кордону й інтернували в табори.

Із матеріалів радянських прикордонників видно, що всі або переважна більшість воловецьких перебіжчиків, тільки-но вони опинялися на радянській території, одразу ж робили спроби встановити контакти з органами влади.

Особливо важкі випробовування випали на долю тих воловчан, хто перейшов кордон після вересня 1939 року. Таких перебіжчиків, як правило, висилали на неосяжні простори Півночі. Абсолютно вони всі були притягнені до кримінальної відповідальності і засуджені до 5-ти років виправно-трудоих таборів.

Не можливо якось пояснити ті репресії, які були застосовані по відношенню до людей, що шукали роботу й кращу людську долю, а потрапляли в жорстокі радянські табори.

Одним з найактивніших перебіжчиків був Федір Михайлович Бабинець із Скотарського.

У 1932 році його судили чехи за участь у демонстрації. У 1934 році він був вдруге засуджений до шести місяців, за те що пустив череду корів на мадярські засіяні поля.

За заявою сільського Скотарського старости з М.С. Місаром і М.Б. Бабинцем знову був засуджений на місяць тюрми ф 100 крон штрафу. З 1934 по 1937 роки Федір 5 разів переходив кордон. На шостий раз, 1 жовтня 1939 року угорська жандармерія затримала його і кинула у Воловецьку тюрму, але виламавши вікно камери він разом з Ф. М. Місаром втекли й 23 жовтня 1939 року нелегально перейшов на радянський бік кордону...

На допиті повідомив прикордонникам, що трохи раніше в СРСР нелегально пішли його брат Павло, Василь Бабець, Михайло Беца, Василь Федорович Буцко, Федір Гурман, Андрій Іванович Зенинець, Михайло Іванович Копча, Василь Іванович Лакатош, Михайло Степанович Місар, Василь Микитович, Федір Могіш, Іван Михайлович Райчинець, Михайло Михайлович Райчинець, Іван Сенинець, Василь Юрійович Тимкович, Федір Павлович Фуцур.

Федора було засуджено до трьох років, перебував в таборі а потім в Бузулуку попав у Чехословацький військовий корпус під командуванням Людвіка Свободи. Пройшов бойовий шлях від Бузулука до Праги. Його товариш Ф.С. Місар брав участь у боях за визволення Києва, Білої Церкви, воював на Дуклі. В 1944р. був десантований під Банську Бистрицю, де й загинув...

4 грудня 1939 року нелегально перейшов на територію СРСР і Василь Іванович Гафинець з села Лази. Разом з Гафинцем пішли й односельчани Василь Юрійович Грига, Федір Юрійович Комар, Юрій Васильович Дербаль. Перейшовши кордон хлопці заявили: "На радянській території нас ніхто не зустрів, тож ми прийшли в комендатуру в селі Вишлово. Ми повідомляємо, що кордон перейшли добровільно."

Багато закарпатської молоді йшло в Радянський Союз, щоб уникнути служби в мадярській армії.. Крім призовників переходило й багато патріотів, які вже відбували військову повинність у гортіївському війську. Михайло Гурзан зі Скотарського, перебувавши у відпустці 10 січня втік на радянський бік. Складним виявився життєвий шлях і жителя Воловця Георгія Олексійовича Шусти, який теж дезиртирував з угорської армії і зі своїми односельцями Іллею Андрійовичем Тимковичем, Іваном Федоровичем Брунцвіком, Федором Івановичем Мадяром і Павлом Івановичем Лавером у жовтні 39-го нелегально пішли у Радянську Україну. До травня 1941 року хлопці працювали у місті Проскурові на цукровому заводі.

Напередодні війни у травні 1941р. Гергій Шуста був засланий радянською розвідкою назад на Закарпаття для збирання відомостей про дислокацію мадярський військ біля радянського кордону. Був арештований. Восени 43-го мадяри направили рядовим у будівельний батальйон. Влітку, під час передислокації на фронт, в районі Хуста втік, розшукав партизанський загін імені Ватутіна і в його складі боровся до визволення Закарпаття радянськими військами. У післявоєнний час працював інспектором Воловецького райфінвідділу.

Архівні матеріали свідчать, що кордон переходило й багато дівчат.

Воловчанки Гафія Данилівна Варга, Марія Андріївна Копча, Гафія Федорівна Мадяр-разом з досвідченим малолітнім перебіжчиком Василем Антонієм перетнули кордон 18 березня 1940 року. Але Василю сповнилося тоді лише 14 років, тож його прикордонники повернули назад.

Точно відомо, що М.А. Копча / за чоловіком Меденцій/ була направлена у виправно-трудовий табір у Потьму Мордовської АРСР, у січні 43-го була амністована і направлена в Джамбул Казахської РСР. Сюди ж після амністії потрапили Г.Д. Варга, Г.М. Мадяр, Г.Ф. Мадяр. З часом вони стали добровольцями Чехословацького військового корпусу. Після відповідної підготовки воювали зенітчицями, медсестрами, зв'язковими.

Які ж причини і мотиви спонукали воловчан нелегально тікати у Велику Україну. Архівні документи свідчать, що частина перебіжчиків шукали роботи й кращого життя. Всі без винятку втікачі щиро вірили у своє щасливе майбутнє. Чутки, що на Україні багато заробляють і добре живуть тягнули біженців мов магніт. Ото і втікала молодь на "совєти"

Доля всіх перебіжчиків на радянському боці була приблизно однакова. Відразу ж після перетину кордону потрапляли у комендатуру. Звідки, після допиту всіх відправляли до Сколе, де були два бараки, обнесені колючим дротом. Один жіночий, другий чоловічий.

Із Сколе їх відправляли у Стрий у тюремні камери. Тут відбирали особисті речі, фотографували, брали відбитки пальців, заставляли розписуватися в протоколі допиту і відсилали у Львівську, а потім у Кам'янець-Подільську і Старобільську тюрми, де сортували і відправляли у північні виправно-трудові табори /ВВТ\ . Потім був Бузулук, навчання військовій справі і участь в боях у складі Першого Чехословацького армійського корпусу. Саме така доля у земляків з Верхніх Воріт Івана Лопіта, Павла Лопіта, Василя та Павла Козиків, Андрій та Іван Слички, Іван Ленчур, Йосип Карпишинець, Олексій Голянич, які восени 1939 року перетнули кордон, який до речі був недалеко від села. Земляків 21 червня засудили на три роки ВВТ за нелегальний перехід кордону згідно з 80 статтею кримінального кодексу УРСР. Звідси їх шлях лежав на сувору Північ. Через два з половиною роки, після жахливих страждань, було амністовано, звільнено з табору і відправлено в Бузулук, де формувався Чехословацький корпус під командуванням Людвіка Свободи.

Багато закарпатців, що потрапили до таборів ГУЛАГу, за роки перебування в них перенесли неймовірні муки, страждання, голод і холод. Багато з них навіки залишилися в тій табірній землі. Ось лише одне свідчення:

"Табірні муки засуджених розпочиналися в тюрмі, що була зазвичай переповнена народом, спали на голій землі, повітря не вистачало, вмирили з голоду. В табори везли в холодних вагонах для худоби. Не кормили зовсім. Іноді конвоїр давав відро воли без кружки. Довозили до Колими, Воркути, Магадану, Печори або до Комі АРСР. Від залізниці понад дві доби автомашинами везли до лісу, де було жодної будівлі. Конвоїр помічав дерева, так мітив зону, з якої не можна було виходити, давав пили й сокири для повалення лісу, щоб збудувати бараки...

Завезли котел і мішок крупи. Воду топили з снігу, солі не було, посуду - теж. Кружки й ложки робили з дерева. Побудували барак і знову наказ заглибитись в ліс. В збудоване приміщення привели коней. І так будували бараки до самої весни. Якщо хтось не виконував норми, той не одержував пайок: 400 г. чорного вщент замерзлого хліба і літр баланди. У таких умовах щоденно вранці не піднімалося 5-6 чоловік..."

Ось така правда. Закарпатці з вересня 1939 року до червня 1941 року нелегально переходили кордон в Радянську Україну і одними з перших були репресовані на радянській території. Мабуť ці репресії були зв'язані, що тогочасні закарпатці були підданими фашистської Угорщини, яка була союзницею Німеччини, отож у перебіжчиках вбачали ймовірних шпигунів у разі війни.

Становище засуджених закарпатців у ВТТ значно ускладнилося після того, як у червні 1941 року фашистська Німеччина із своїми сателітами розв'язали війну проти Радянського Союзу. Усі вони стали політичними злочинцями і утримувались на особливому режимі. Лісоруби й пастухи з Верховини йшли через кордон з відкритим серцем і благородними намірами попадали в табори, де перебували непримиренні вороги радянської влади - куркулі із Західної України, кримінальні злочинці і бандити.

Воловець здався без бою

Угорські стратеги надіялися, що "Лінія Арпада" захистить і врятує націю і армію від розгрому. Ця складна оборонна система була побудована по Карпатських хребтах. У 1943 році після провальних битв під Сталінградом і Курськом сателіти Німеччини, в тому числі Угорщина, замислилися над скорим приходом Радянської Армії за Карпатські перевали. Тому з літа 1943 року спішно почали будувати систему оборони від Ясіння до Ужжа. Головна увага була приділена обороні Яблунецького, Торунського, Верецького, Ужоського перевалів. Доти, дзоти, опорні пункти споруджувалися в долинах річок Тиса, Ріка, Вича, Латориця, Уж. Головний акцент поставлено на обороні доріг, мостів і тунелів. Будували цей складний об'єкт в надзвичайно таємному порядку силами військових спеціалістів і військовополонених. До жовтня 1944 року "Лінія Арпада" була побудована.

Про "Лінію" взагалі, написано багато. Отож в цій статті звернуто увагу на невідомий досі відтинок в долині річки Вича..

На лівому березі річки, при вході дороги в гірську ущелину було розміщено з десяток бетонних укріплень. Ще до наших днів по інде збереглися позиції де, стояли протитанкові гармати, лінії траншей у дві-три смуги оперізують полонини. До станції Занька, на відрізу 5км. уся земля в оборонних спорудах. Погода, гірські умови не давали змоги наносити ефективних ударів по противнику з повітря. За кожний клаптик гірської землі велися вперті кровопролитні бої.

9 жовтня, в холодну осінню пору, без належної тактичної розвідки боєм, в село вступили танки 351-стрілецької дивізії, якою командував генерал-майор І.Ф. Дударєв. В процесі короткого бою, під прикриттям легкої авіації- кількох фанерних "кукурузників", які двома бомбами повністю зруйнували двох поверховий залізничний вокзал і спалили дотла дерев'яну православну церкву неподалік від вокзалу /зараз там розташована будівля РДА/, практично без бою в село вступили воїни Радянської Армії.

Танкова колона, не зупиняючись на марші, вздовж Вичи рушила на Яблунів. Через пів-кілометра від Воловця "напоролися" на міни і могутній артобстріл. Три танки зайнялися і згоріли разом з екіпажами. Блискавичного маршу не вийшло. Спроби прориву вперто продовжува-лися, але без толку... Тоді було прийнято рішення, залучивши місцевих провідників з Воловця, обійти цей оборонний вузол гірськими стежками через полонину Бозьова-урочище Красні Долини на село Сасівку. Після такого маршу мадяри потрапили у "котел". Зазнавши удару з тилу війська Хорті почали здаватися в полон. Катюшами з Воловця було подавлено опір на полонинах Плай, Фігура і підніжжя Темнатик. В ту пору вже вдарили перші морози.

Солдатська доля.

Отож холоди і дощ з мокрим снігом сприяли масовій здачі угорців в полон. Через три тижні, 24 жовтня було визволено Сваляву, а десь за тиждень до цього, у 20 числах жовтня у Воловці побував начальник політвідділу 18 армії - полковник Л.І. Брежнєв, який у Вишньому Кінці біля 200-літньої стодоли спостерігав, як залпи катюш вщент подавляють угорські позиції на Темнатику і Бозьовій...

Угорці збудували могутню оборонну лінію з надією, що їхня система неподоланна. Та сотні бункерів, мінних полів, протитанкових надобів не захистила мадярів

В перші післявоєнні роки у Воловці почала діяти середня школа, колгосп, клуб, бібліотека та лікарня, в 1958 р. — соко-винний завод, в 1963р. на базі лісопереробного завду був створений Воловецький лісокомбінат, в 1973-1978 рр. вводився в дію філіал Львівського заводу «Електрон».

ГІРСЬКІ ВОРОТА

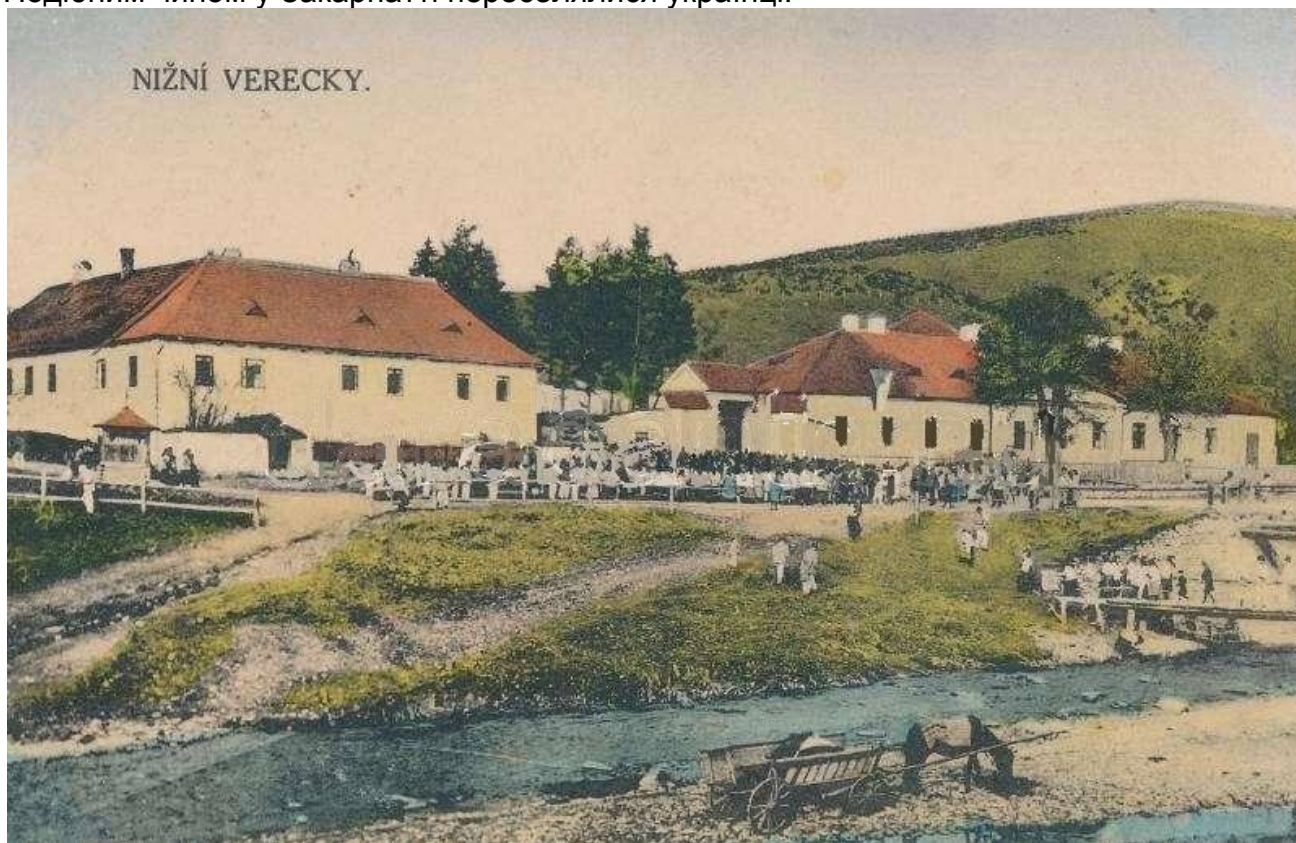
Карпатський перевал, який знаходиться на вододілі річок Стрий і Латориця, на кордоні Закарпатської та Львівської областей. Карпатський перевал також відомий під назвою Ворітський перевал, або Руські Ворота, а сьогодні називається Середньовецький. Верецький перевал, який на

перший погляд має назву, що не збігається з "іменами" ближніх сіл, найменований за давньою назвою села **Нижні Ворота – Нижні Верецьки**.

Верецький перевал, який в різних джерелах має й інші назви – Ворітський, або Руські Ворота, – це дуже давній шлях через Вододільний Хребет. Відповідно розташований на стику двох областей – Закарпатської (Воловецький район) і Львівської (Сколівський район) та має висоту 841 метр над рівнем моря. Це один з п'яти перевалів: Ужоцький, Верецький, Воловецький, Торунський та Яблунецький, які з'єднують Закарпаття з іншими регіонами України

В період з 894-96 роки через Верецький перевал перейшли племена угрів (угорців) під проводом Арпада, які переселялись з Уралу в Придунайську низовину. Угорці відвоювали придунайські землі у болгар і тим самим здобули собі нову батьківщину.

Подібним чином у Закарпатті переселялися українці.

Уперше в письмових джерелах село Нижні Ворота /до 1946 року Нижні Верецьки/ згадується за XII століття. Його назва походить від особливостей місцевості, в якій воно розташоване – серед гір, які раніше називалися «веретками». Тому й назване воно було Нижні Верецьки. Згідно з історичними даними у XII столітті село входило до Галицько-Волинського князівства, а із XIII століття – до Угорського королівства. Під час татаро-монгольської навали в Європу завойовники хана Батия, просуваючись через Верецький перевал, напали на село і дуже його спустошили та пограбували.

Більшість дворів було спалено ордою. Тоді у населеному пункті збереглося тільки кілька родин: Бирковичі, Малиничі, Курахи.

У 1433 році Нижні Верецьки належали дворянам Білкеям, а згодом й іншим магнатам, входили вони й до Мукачівсько-Чинадіївської домінії.

Село не минали лихоліття та ворожі вторгнення. Крім монголо-татар, Нижні Верецьки грабували та палили війська польської шляхти під проводом воєводи Любомирського. Жорстокого розорення зазнали жителі села і у період антигабсбурзької війни 1683 – 1688 років та під час визвольної війни проти тих же Габсбургів 1703 – 1711 років, в якій активну участь брали і нижньоверецькі кріпаки. Надзвичайно цікавим є той факт, що селяни за дорученням Ференца II Ракоці, як його посланці, відвозили листа до російського царя Петра I. Зазнавши поразки у цій війні, Ференц II Ракоці залишив батьківщину і 20 лютого 1711 року зупинився у Нижніх Верецьках. Звідси він звернувся із відкритим листом до населення країни. Після цієї визвольної війни Нижні Верецьки були перетворені в руїни. У селі залишилося тільки 18 дворів.

У 1728 році австрійський імператор подарував маєтки Мукачівсько-Чинадіївської домінії графу Шенборну. Село стає центром Верховинського ключа величезної латифундії Шенборнів. Нижні Верецьки поступово починають зростати. З 1715 року тут стояла прикордонна воєнна сторожа, містився податковий уряд. У 1735 у селі відкрилася карантинна станція, а в 1835 році – поштова станція.

Обслуговувати усю цю чиновницьку братію, яка тоді була тут доволі численною, із місцевих жителів не було кому. Цю прогалину скоро заповнюють євреї, які з'їжджаються у село зусібіч. Уже через кілька років уся центральна частина села належала єврейській громаді, яка стала значно більшою, ніж громада корінних нижньоверецьчан. Ще за якийсь час саме євреям стали належати найкращі орні землі. Представники цього етносу відтіснили місцевих селян під Гору (так називається місцевість у Нижніх Верецьках) на гірші землі та на околицю населеного пункту. У ці часи розвиток села став дуже бурхливим, бо граф Шенборн у 1732 році надав селу спеціальний статус, за яким тут можна було влаштовувати ярмарки. Сюди із навколишніх сіл звозили худобу, сіно, картоплю, мед. Купували свиней, корів, телят, овець, коней і навіть птицю здебільшого заїжджі купці із Сваляви та Мукачева, де худоба цінилася значно дорожче. Вони наймали погоничів із числа місцевої бідноти, а ті переганяли тварин. Неабияку користь від ярмарків мали і євреї, які володіли тут шинками, найрізноманітнішими крамницями та ремісничими майстернями. У Нижніх Верецьках євреї мали свою школу та синагогу. Саме вони розбудували центральну частину села, яка уже тоді мала доволі привабливий вигляд типового західного містечка. Не дивно, що село стало округом. Крім нотаріату, тут знаходився окружний суд з тюрмою. Був і лікар Буйовський, один на майже десяток сіл. Старожили говорять про нього як про ескулапа від Бога, він добре розумівся не тільки в терапії, а й міг виконати будь-яку нескладну операцію, приймав пологи тощо.

На початку 40-х років минулого століття в один із недільних днів до Нижніх Верецьок було виряджено чималий загін угорських жандармів, в обов'язок яких входила доставка усіх до єдиного євреїв на залізничну станцію Воловець. Старі люди згадують, що то було пекло на землі для цього народу. Над ними всіляко знущалися,

їх били нагайками та гумовими кийками. До Волівця німців та старих, а також маленьких дітей доправляли підводами, а інших гнали пішки. На станції усіх завантажили у товарні вагони і відправили у концентраційні табори, з яких майже ніхто не повернувся. Їхнє майно частково було розграбоване, а частково розділене між чиновниками та вдовами мадярських жовнірів, що загинули на війні.

Через Верецький перевал Алмош не переходив...

З найдавніших часів так історично склалося, що Закарпаття було об'єктом, а не суб'єктом історичного процесу. Спершу його землі завойовували й дарували, а з народженням європейських націоналізмів питання власності Закарпаття перейшло з феодално-силової в ідеологічну площину. Усі, хто претендував на ці території, змушені були відшукати або придумати історичну легітимізацію експансії. З цим завданням дуже ґрунтовно впоралася Угорщина.

Спочатку вона створила героїчний міф переходу племен Алмоша і його сина Арпада через Верецький перевал. Згодом його підкріпила вже неприховано таким же міфічним орлом-турулом, який нібито саме в Карпатах скинув Алмошеві меч. Це означало, що буцімто саме з карпатських хребтів починається Угорщина. Угорці відчутно асимілювали місцеве населення, намагалися зробити з нього *gens fidelissima* (лат. «найвірніший народ». – Ред.) та нав'язати йому бачення відмінної від українців якоїсь «угро-руськості». Ця концепція виявилася такою дієвою, що навіть сьогодні, коли на Закарпатті за всіма законами вже мали б загоїтися постколоніальні рани, на місцевих замках відновлюють скульптури бронзових турулів, символів угорської державності, а також аж на кордоні з Львівською областю, на Верецькому перевалі

біля Верб'яжа споруджують пам'ятники на честь hanfoglalas, тобто віднайдення угорцями батьківщини. Взагалі-то кожна країна прагне зробити свою історію кращою, ніж вона була насправді, та героїзувати минуле. Така ситуація не оминула й середньовічної історії Закарпаття. Візьмемо, наприклад, питання приходу угорців на Закарпаття. Письмове джерело, у якому найдокладніше викладені ці події, – це хроніка «Геста гунґарорум» про походження угорців, написана на межі XII–XIII ст. н.е. анонімним нотаріалієм угорського короля Бейли III. У цьому творі наведена героїчна історія угорців: прохід їхніх племен на чолі з Алмошем біля Києва, розгром війська князя Олега, перехід через території, які потім увійшли до складу Галицько-Волинського князівства, та подальше проникнення на землі сьогоднішнього Закарпаття. Така історична канва задовольняла вчених різних країн. Угорців вона влаштовує тим, що тут змальовано славетний прохід їхніх пращурів через Закарпаття, під час якого нібито були завойовані городища Унґ (сучасний Ужгород) та Боржава (с. Варієво Берегівського району), а місцевий слов'янський князь Лаборець був страчений. Наших українських дослідників задовольняло інше: якщо угорці прийшли на ці території наприкінці IX ст. і вступили в збройні сутички з Лаборцем, то цим підтверджувався факт існування на той час закарпатського слов'янського князівства. Однак на підставі археологічних даних вимальовується зовсім інша картина. На момент ймовірного приходу угорців укріпленого пункту на замковій горі не було. Друга імовірна розташування городища Унґ у селі Горяни, що під Ужгородом, де розташована славнозвісна церква-ротонда, яку деякі дослідники, аби пояснити існування городища Унґ, датують IX–X ст. н.е. З результатів розкопок стало зрозуміло, що ніякого городища в Горянах узагалі не було і про існування тут центру князівства також говорити не можна, а тому «захоплене» угорцями городище Унґ є міфічним. Інший укріплений пункт – Боржава, за даними Анонімуса, був здобутий військами Арпада, сина Алмоша, у 903 році після кількадечної облоги. Однак результати розкопок доводять, що Боржавське городище було зведено лише наприкінці XI ст. н.е. Тож і Боржаву угорці не могли здобути бодай лише тому, що в 903 році її просто не існувало. А це значить, що описаний в угорській хроніці збройний конфлікт між угорцями та слов'янами надуманий, а князь Лаборець – легендарна особа, яка має залишатися виключно у міфах і художній літературі.

Не підтверджено і сам факт проходження угорців на чолі з Алмошем наприкінці IX ст. н.е. через територію Закарпаття. Імовірний маршрут, яким скористався вождь кочовиків, – це Дунайський коридор (територія між Південними Карпатами і Дунаєм), який номади використовували споконвіків. Міф про подолання племенами Алмоша Верецького перевалу серйозно спотворив історію. Адже загальноприйнятим стало зараховувати всі городища до слов'янських, а всі поховання кочовиків приписувати давнім уграм. Насправді це не так. Усі одиничні поховання і могильники номадів, які відносили до часів проникнення військ Алмоша на територію Закарпаття, виявилися щонайменше на 80 років старішими. У комплексах поховань наявні речі, яких аж ніяк не могли мати угорські воїни, тому що знайдені артефакти були виготовлені набагато пізніше, як, наприклад, арабські монети – дірхеми другої половини X ст. н.е. Їх знаходження, призначення, а головне – датування і походження свідчать про належність цих знахідок не угорцям, а печенігам, які наприкінці X ст. н.е. рухалися з Причорномор'я. Причому це було не просто переселення, а втеча від погрому доволі непопулярним маршрутом через незручний для кочовиків гірський перевал. Саме печеніги, а не угорці в X ст. оселяються на території від Братислави до Закарпаття.

Зарубіжні вчені у своїх роботах відзначають, що пам'ятки з цих земель характеризуються чимось неугорським, і пов'язують їх із кабарями, які приєдналися до племен Алмоша наприкінці IX ст. н.е. Знайдені поховання кочовиків змушують переглянути ці тези й усвідомити, що **ніякого переходу ні давніх угорців, ні інших племен через Верецький перевал у цей час не було**, а пам'ятки, які увійшли в наукову літературу як суто угорські з початку X ст. н.е., належать печенігам кінця цього самого сторіччя. Отже, на території Закарпаття у VIII–IX ст., незважаючи на значне слов'янське заселення, державне утворення (князівство) сформоване ще не було, а люди вели спокійний, розмірений спосіб життя до приходу печенігів. Відповідно не було й переходу угорських племен на чолі з Алмошем через Верецький перевал. Територія сучасного Закарпаття увійшла до складу Угорського королівства вже в XI ст., і угорська колонізація, ймовірно, відбувалася із заходу, а не зі сходу.

СУЧАСНІСТЬ

Сучасний Воловець

У РБК /3-й поверх/ заходяться районна бібліотека і народний музей.

З 1957 р. Воловцю надано статус селища міського типу.

За радянських часів у Воловці була побудована лікувально-оздоровчий комплекс «Плай» та декілька простих бугельних витягів.

З 1991 р. розпочалася нова сторінка розвитку Воловця в складі незалежної України.

Вулиця Фабрична

Сьогоднішній Воловець – тихеньке селище міського типу з гірськолижною трасою для початківців, а колись тут катався кайзер Франц-Йосип! Проте, якщо вже пішла мова про історичну минувшину, будемо розповідати в хронологічній послідовності.

Археологічні знахідки доводять, що поселення на цьому місці існувало ще за 2 тисячі років до нашої ери. Тобто цілком можливо, що новачки опановують гірські схили тут вже 4 тисячі років поспіль. Але перша письмова згадка про селище Воловець відноситься до XV століття — не зрозуміло, що наші пращури робили на цій землі в проміжку між II тисячоліттям до н.е. і 1 433 роком н.е., коли Воловець перейшов у власність до феодалів Переньї. Набагато пізніше князь Дьордь II Ракоці приєднав Воловець до своїх земель — це той самий вояка, який зруйнував Невицький замок на Закарпатті.

Понорама курорту Воловець. Від трансільванського князя Дьордя землі перейшли до його славетного нащадка Ференца II Ракоці. Якщо ви все ж таки поїдете до Мукачева, вам там розкажуть у всіх подробицях, чим уславився пан Ференц. А поки що обмежимося інформацією, що Ференц Ракоці очолював угорський визвольний рух, його боротьба не мала успіху, тому переможний австрійський монарх згодом подарував колишні землі Ракоці своїм фаворитам — аристократичній родині Шенборнів. Воловець входив до Мукачівсько-Чинадіївської домінії та довгенько належав графам Шенборнам.

Зауважимо, що австрійські аристократи добряче вкурвили українських селян, тому у XIX ст. на Закарпаття вибухнуло повстання і Воловець був його осередком. В результаті цього повстання Австро-Угорщина пригадала, що в світі існує сумління, і скасувала кріпосне право. За кілька років по цьому в селищі збудували найкращий в усій імперії лижний трамплін, з якого й катався Франц-Йосип зі своїми аристократичними друзями. Проте найбурхливішим для цих місць виявилось XX ст., коли його захоплювали спочатку російські, потім чехословацькі війська, далі знову оголошувалась радянська влада, а згодом землі окупували угорці... Було геть не весело аж до самого завершення Другої світової, далі трохи розвиднілось, відкрили бібліотеку з клубом, а потому й лісокомбінат. Воловець почав набувати того вигляду, який він має сьогодні. Правда з лісокомбінату залишилися тільки руїни, а так все інше збереглося і навіть завдяки підприємцям багато появилось нового...

ЧОМУ НЕ МОЖНА КУПАТИСЯ У ВИЧІ?

Синоптики прогнозують спекотні літа, коли температура повітря сягатиме понад 30 градусів. Звісно, спекотної пори волівчани потягнуться до річки...

Але чи можна купатися в місцевій річці Вича, якщо сімдесят відсотків об'єму всього потоку води становлять господарські стоки? До каналізаційних мереж під'єднані лише багатоквартирні будинки. Абсолютно зі всіх приватних садиб Гукливого, Скотарського, Канори і Воловця каналізаційні нечистоти повноводними потічками струмлять в річку. Тече не лише органічна гноївка, а й "хімія" після пральних машин. Тож варто подумати, чи освіжатися в такій "життєдайній" прохолоді річки?

ЯК ВИЖИВАЮТЬ ПЕНСІОНЕРИ В СЕЛІ?

Розмова з мешканцем з сусіднього села. «Коли було легше виживати – зараз чи в голодні дев'яності?». «Що ти! У дев'яностих хоч колгоспи і почали розвалюватися, але вони ще існували. Зарплату, якщо не гроші, то видавали зерно, борошно, телята, поросята, а то й цілу корову або бичка. А зараз... Роботи зовсім немає ». Ну й грошей нігде взяти.

Велика частина населення проживає в сільській місцевості і налічує приблизно 47% від загальної кількості. Пенсіонери в селах проживає приблизно 26%.

Втім, робота на селі сьогодні немає. Ні, вона, звичайно, є. Кому пощастило, той давно прилаштувався до фермерів або ліс рубають. Зима – мертвий сезон. У цей час робота є тільки по двору: дрова нарубати, скласти, доглядати за худобою. Платять фермери за таку роботу близько 70-80 грн в день. Вихідний день один – неділя. Значить, при шестиденному завантаженні заробітної плати становитиме трохи менше 2 тис. грн. Кращий варіант – лісопавал. Оплата становить 80 грн в день незалежно від складності ділянки. Можна забирати гроші, а можна забрати машину дров, яку відразу видає після десятиденного відпрацювання. Отже, машина непілених і нерублених «двухметровок» на сьогодні коштує 1500 грн. Після розпилювання і рубки ціна зростає відразу до 2000 грн. А дрова потрібні всім, їх завжди можна продати односельчанам.

За статистикою, українці сьогодні живуть за межею бідності. Приблизно у 90% населення доходів вистачає тільки на їжу та оплату комунальних послуг. Депресивний настрій у людей катастрофічно зростає.

Припустимо, на селі немає «комуналки», але тут є інші витрати. Це корм для худоби, оранка, посівні матеріали. Багато, у кого є земельні паї, а в селі вони є майже у кожного, займаються картоплею. Я особисто серйозно задумався про сіяння картоплі на п'ятдесят сотках.

Порахували витрати і чистий дохід. Як сезонний заробіток повинно вийти близько 4-5 тис. грн. Тепер питання в інвестиціях і посівний матеріал, якого у нас немає. Будемо думати ...

СУЧАСНА ІСТОРІЯ У ФОТО

Зараз це залишок стіни огорожі колишнього Воловецького лісокомбінату. Колись тут стояв пакхауз власника лісопільні Грінберга. З радянських часів у 65-75 роках був клуб лісокомбінату, у якому були тенісні та більярдні столи. Був свій духовий оркестр...

У 1975 році Воловецький лісокомбінат за свої кошти побудував новий клуб, який невдовзі став районними будинком культури...

Мозаїчне панно на фасаді Воловецького районного будинку культури. Нібито все правильно і по темі, але...чому зображений космічний корабель, схожий на "Буран"?... Невже у Воловці колись існував космодром? Завод "Електрон" пам"ятаємо, А космодром...

Колишня чеська школа, за радянських часів до 1975 року, початкова школа 4-х класів./2 поверх використовувався для гуртожитку учнів з села, зокрема з Опорця. До

2017 року розташовувався “Ощадбанк”. Насьогодні прустує... На балансі у Мукачівському ощадбанку.

Маєток власника лісопильні Грінберга. Пізніше розташовувалася районна поліклініка. Потім розмістилася і зараз функціонує Воловецька школа мистецтв.

Колишня контора власника лісопильні Грінберга. До 1965 року музична школа. Пізніше розташувалася і діє на даний час прокуратура Воловецького району.

Контора лісгоспу
Advertisement

Савчин О.М.

Школа мистецтв

Автостанція

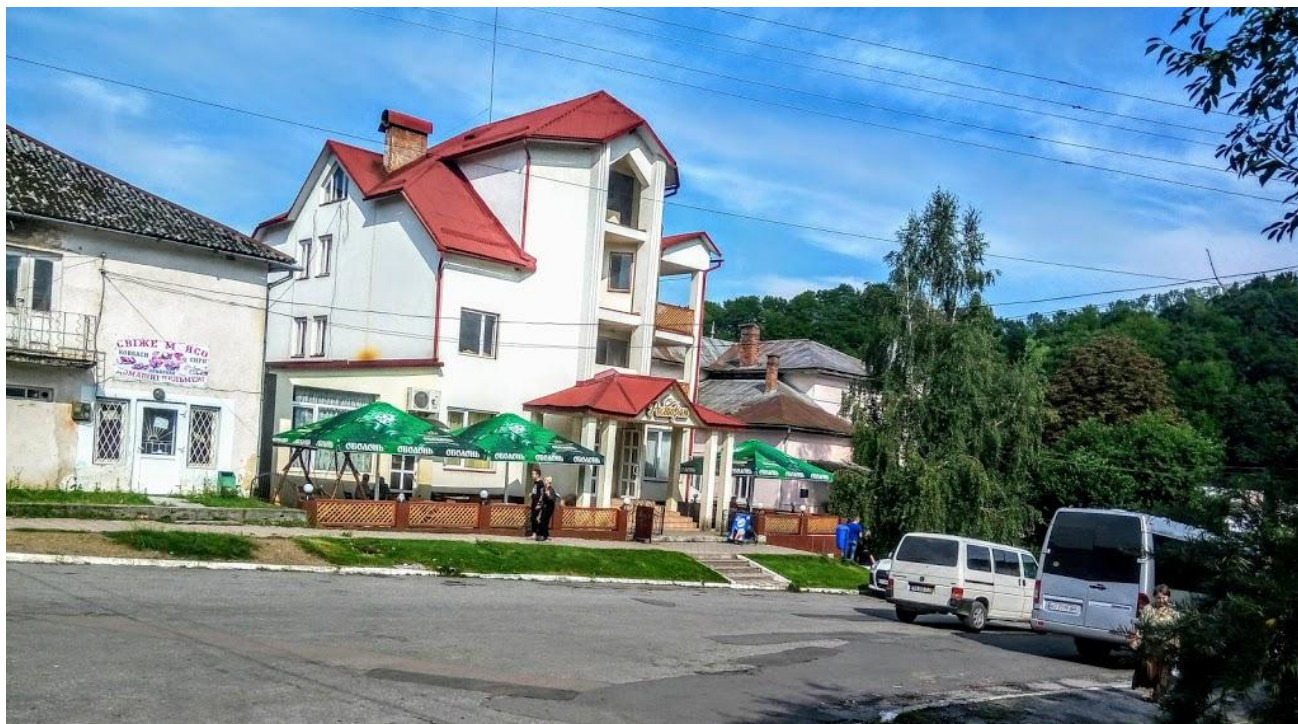
Advertisements

Районна лікарня

Грекокатолицька церква. Нижче готель «ГРАНД»

Після кожної зливи діти заново гатять річку